

gazete duvar

kita**P.**

SAYI: 120 YIL: 3

Ağız
İthaki Yayınları'ndan...

Kaan Koç
Ağız

İthaki Yayınları

YALÇIN TOSUN

gazeteduvar.com.tr

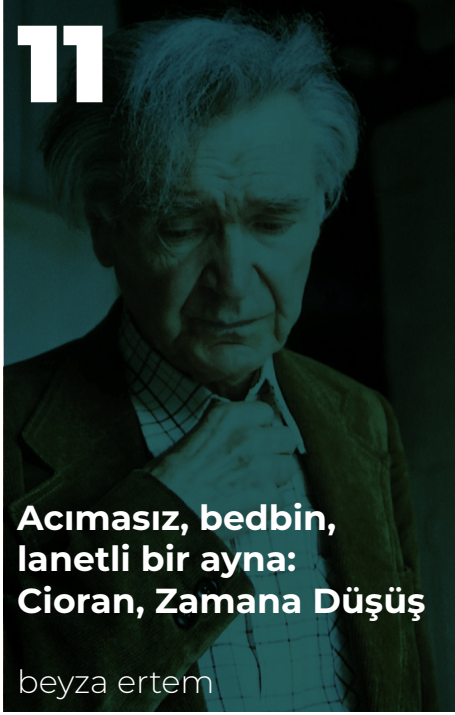
**YALÇIN
TOSUN**

4
**İnsanın ve toplumun
derininde: Mesafenin
Şiddeti**

metin yetkin

11

**Acımasız, bedbin,
lanetli bir ayna:
Cioran, Zamana Düşüş**

beyza ertem

21

'İşte Sonra'

giray kemer

27

**Göçler dünyayı
dönüştürürken
devrimi düşünmek**

emek erez

35

**Doğan Ateş: Bireyin
kaybedişiyle toplumsal
kaybedişi ayıramayız**

okan çil

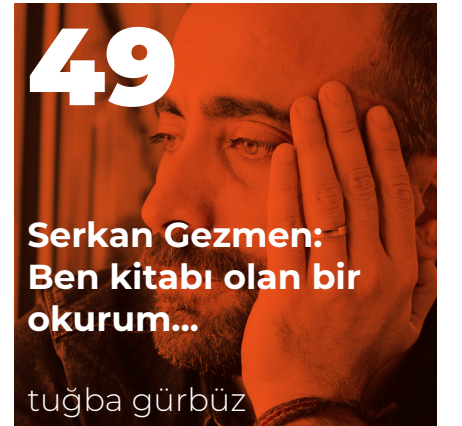
40

**Fuat Sevimay:
Yeteneksizlik,
ambalajı içinde
marifet gibi dolanıyor**

gülşen işeri

49

**Serkan Gezmen:
Ben kitabı olan bir
okurum...**

tuğba gürbüz

55

**Fırat Yaşa: Tarihçiler
kahramanlar kadar
sıradan insanları da
anlamaya cüret etmeli!**

hakan güngör

Yayın Sahibi
AND Gazetecilik ve Yayıncılık,
San. ve Tic. A.Ş. adına
Vedat Zencir

Genel Yayın Yönetmeni
Ali Duran Topuz

**İcra Kurulu Başkanı ve
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü**
Ömer Araz

Yazı İşleri Müdürü
Anıl Mert Özsoy

Görsel Yönetmen
Özgür Akkaya

Katkıda Bulunanlar

Beyza Ertem, Gülşen İşeri,
Tuğba Gürbüz, Metin Yetkin, Hakan Güngör
Giray Kemer, Emek Erez, Okan Çil

Yönetim Yeri:

Maslak Mahallesi Ahi Evran Cad. Nazmi Akbacı
İş Merkezi 233-234 Sarıyer/İstanbul
Santral (212) 3463601, Faks (212) 3463635
e-mail: info@gazeteduvar.com.tr
Duvar Kitap'ta yayımlanan yazı, haber
ve fotoğrafların her türlü telif hakkı AND
Gazetecilik ve Yayıncılık Sanayi ve Ticaret A.Ş.'ye
aittir. İzin alınmadan, kaynak gösterilmeden ve
link verilmeden iktibas edilemez.

Merhaba,

Bu hafta kapağımıza Yalçın Tosun'u taşıdık. Öykü kitaplarıyla pek çok ödül alan, hukukçu, akademisyen, şair ve yazar Tosun beş yıl aradan sonra Yapı Kredi Yayınlarından çıkan yeni kitabı "Mesafenin Şiddeti" ile okurla buluştu. Tosun çocukluk/ergenlik dönemindeki rollere ağırlık verdiği öykülerinde gecekondudan yalıya kadar farklı toplumsal mekânlarda aile ilişkileri, toplumsal cinsiyet, sınıf çatışması gibi pek çok konuya lüzumsuz göstergelerden arındırdığı bir dille değinmekte. Metin Yetkin yazdı.

E.M. Cioran'ın kitabı "Zamana Düşüş", Metis Yayınları tarafından raflarda yerini aldı. Cioran kitapta, insanın hayat ağacı yerine bilgi ağacının meyvesini yemesi meselesiyle yola koyularak, bu olayın zamana düşmeyi başlattığını, tarihin de bu olayla şekillendiğini vurguluyor. Beyza Ertem inceledi.

Fuat Sevimay'ın son kitabı "Benden'iz James Joyce" İthaki Yayınları tarafından yayımlandı. Gülşen İşeri, "Cehaletin üstüne gideceğiz ama şartları gereği cahil bırakılmış insanlarla kavga ederek değil. Cehaleti arsızca kullanan ve işine öylesi geldiği için körükleyen insan müsveddelerine karşı vermeliyiz kavgayı" diyen Sevimay ile kitabını, tüketim toplumunu ve modern edebiyatı konuştu.

Marc Engelhardt tarafından derlenen, "Sığınmacı Devrimi 'Son Göç Dalgası Dünyayı Nasıl Tümüyle Değiştirdi?'" kitabı İlkur Aka çevirisiyle Yapı Kredi Yayınları tarafından yayımlandı. Metin, farklı halklardan, göçü yaşamış insanların deneyimlerinden yola çıkarak, son yıllarda yaşanan büyük göç dalgasının ardından dünyayı nasıl tahayyül edeceğimiz üzerine bir bakış sunuyor. Göçmen sorununu artık bilindik kavramlarla konuşmanın yeterli olmadığını altını çiziyor. Emek Erez kaleme aldı.

Doğan Ateş'in ilk romanı Ay Işığında Sancı, İthaki Yayınları tarafından yayımlandı. Okan Çil, Ateş'le edebiyat yolculuğunun ilk günlerini ve romanın önemli duraklarını konuştu.

Giray Kemer, Tuğba Gürbüz ve Hakan Güngör bu sayımıza katkıda bulunan diğer isimler oldular.

Duvar Kitap olarak yeni medyanın imkanlarını yakından takip etmeyi sürdürüyoruz. Bu sayımızda yeni tasarımıyla sizlerin karşısına çıktık.

Marifet iltifata tabidir.

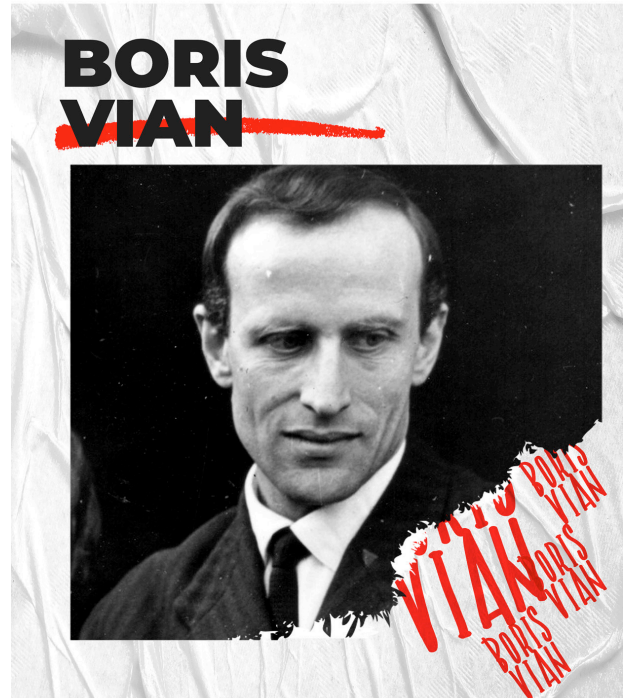
İyi okumalar.

Anıl Mert Özsoy

Önceki sayıda;
Boris Vian...
İnsanın 'kötü' hâlleri:
Kurtadam

gazete duvar
kitaP.
SAYI: 119 YIL: 3

insanın ve toplumun derininde: Mesafenin Şiddeti

Öykü kitaplarıyla pek çok ödül alan, hukukçu, akademisyen, şair ve yazar Yalçın Tosun beş yıl aradan sonra Yapı Kredi Yayınlarından çıkan yeni kitabı “Mesafenin Şiddeti” ile okurla buluştu. Tosun çocukluk/ergenlik dönemindeki rollere ağırlık verdiği öykülerinde gecekondudan yalıya kadar farklı toplumsal mekânlarda aile ilişkileri, toplumsal cinsiyet, sınıf çatışması gibi pek çok konuya lüzumsuz göstergelerden arındırdığı bir dille değinmekte.

metin yetkin

FRANSTIZ GEÇİDİ İŞ MERKEZİ

FRANSTIZ GEÇİDİ İŞ MERKEZİ

Mesafenin Şiddeti” içinde 16 öykü barındıran 113 sayfalık ince bir kitap. Öykü kitaplarının genelinin aksine ismini içindeki öykülerin birinden almıyor.

Mesafenin Şiddeti,
Yalçın Tosun, 120 syf.,
Yapı Kredi Yayınları, 2020.

Yalçın Tosun’un ilk kitabı “Anne, Baba ve Diğer Ölümcül Şeyler” (2009) ile Notre Dame de Sion Edebiyat Ödülü’nü kazandı. İkinci kitabı “Peruk Gibi Hüzünlü” (2011) ile Sait Faik Hikâye Armağanı’na lâyık görüldü. 2013 yılında “Dokunma Dersleri” isimli kitabını yayımladı. 2015 yılında ise “Bir Nedene Sunuldum” adlı kitabıyla Yunus Nadi Öykü Ödülü’nü kazandı. 2016 yılında ise ilk şiir kitabı olan “Kendini Tutan Su” yayımlandı. Beş yıl aradan sonra yayımladığı, Yapı Kredi Yayınları’ndan çıkan “Mesafenin Şiddeti” adlı öykü kitabı ile okurla buluştu.

“Mesafenin Şiddeti” içinde 16 öykü barındıran 113 sayfalık ince bir kitap. Öykü kitaplarının genelinin aksine ismini içindeki öykülerin birinden almıyor. İlk öykü, “Makaslar” adını taşımakta. Cümle cümle ilerliyor bu öykü. Her cümleden sonraki cümle paranteze alınmış. Sünnetten sonra annesinin ona verdiği ablasının entarisini giyen bir çocuğun o entariyi sevmesi ve alışması anlatılıyor. Ancak oğlunu “aslan oğlum” kızını “Erkek Fatma” olarak seven baba ve diğer aile bireyleri, hatta komşular bu durumu hoş karşılamamakta. Çocuğun entari giymesinin müsebbibi anne görülür: “Hep anasını bunu böyle yapıyor oğlum.”, “O anası yok mu yılan yılan!” (s.10)

Buradan hareketle pek çok noktaya temas edilebilir. Çocuğuna entari giydiren annenin, kadın olduğu için silinen kimliğini oğlu üzerinden inşası, bir nevi “erk(ek)” düzenine direnişi söz konusu olabilir. Yahut çocuğun ilk homoseksüel deneyimlerini yaşadığı akla gelebilir. Nitekim gerek Tosun’la yapılan röportajlarda gerekse hakkında yazılanlarda LGBTİ+ ve cinsellik temaları ön planda.

Çocuğuna entari giydiren annenin, kadın olduğu için silinen kimliğini oğlu üzerinden inşası, bir nevi “erk(ek)” düzenine direnişi söz konusu olabilir.

“Mesafenin Şiddeti” kitabından örnek vermek gerekirse yeni sünnet olup entari giymek isteyen küçük bir çocuk yahut 10 yaşlarında olduğunu tahmin ettiğimiz “Piç” öyküsündeki annesinin makyaj malzemelerini çalarak arkadaşları tarafından “top, yumuşak” gibi sıfatlarla aşağılanan Kerem’i, yine aynı öykünün kahramanı, mahalledeki erkek grubun lideri konumundaki bıçkın Akın’a benzemek isteyen, “Erkek Fatma” lakaplı olmasına rağmen annesi tarafından hiç sevmediği açık renkli süslü püslü kıyafetler giydirilen kızı LGBTİ+ birey olarak görmek ve bu hikâyelerin LGBTİ+ bireylerin sorunlarını ele aldığını söylemek -mezkur kahramanların kuvvetle muhtemel LGBTİ+ bireyler olacağını göz ardı etmeden- pedagojiyi ıskalamak olur. Öncelikle insanın ilk travmasını karanlık, nemli ve sıcak anne karnından çıkmasıyla yaşadığını belirtmeli. Yepyeni bir dünyayla tanışan bebek, anneye bağımlı olarak hayatını sürdürmektedir ve kişinin ileride yaşayacağı pek çok sorunun temeli bu dönemde atılır. Annenin bebeği emzirme süresinin uzunluğu ya da kısalığı dahi gelecekteki bireyin davranışlarını şekillendirir. İsviçreli psikolog Jean Piaget, 1920-1970 yılları arasında bebekler ve çocuklar üzerine çalışarak, dört dönem saptamıştır: İlk dönem duyuşsal motor dönemi olup 0-2 yaş arasını kapsar, burada bebek bir tabula rasa’yı tecrübeyle doldurmaya, emeklemeye, bağımsızlığın ilk adımını atmaya başlar. İkinci dönem ise işlem öncesi dönem olup 2-6 yaş arasındadır. Bu dönemde çocuk sembollerle tanışır. Bir masa altını ev olarak sembole indirgeyebilir mesela. Yahut bir süpürgeyi at olarak düşleyebilir. Ancak bu dönemde, şema yapma yeteneği oldukça yavaş gelişmektedir. Birtakım sözlü şemaları ağır ağır gerçekleştirse de akıl yürütmesi tam olarak mantığa dayalı değildir. İlk öyküdeki çocuğun bu yaşlarda olduğunu göz önünde bulundurursak entariyi sevdiği bir kıyafet olarak görmekte annesinin, ablasının, komşu kadının giydiği bu eşyanın makasla kesilmesine tepki

Öncelikle insanın ilk travmasını karanlık, nemli ve sıcak anne karnından çıkmasıyla yaşadığını belirtmeli.

göstermekte fakat bir erkeğin entari giymesinin toplumsal karşılığının homoseksüellik etiketi olduğunu, bunun da dar görüşlü çevrelerde ciddi bir “ayıp” yahut “utanç kaynağı” olduğunu kestirememektedir.

Piaget'nin üçüncü dönemi somut işlemler dönemi olup 6-12 yaş arasını kapsar. Artık çocuk zihinsel işlemler ve mantığa dayalı şemalar yapabilmektedir. Kısaca, küçüklüğümüzde basit matematik işlemlerini yapmak için ihtiyaç duyulan mercimek yahut abaküs gibi eşyalar sayesinde bir tecrübe ederek hesap yapmasına gerek kalmaz, bunlar gibi işlemleri zihninden yapabilir. Nesnelere sadece görüntüsünde kalmaz, kavramını da anlayabilir, farklı bakış açıları geliştirebilir. Böylece varsayıma adım atar. İşte bu noktada psikososyal gelişim süreci hız kazanır. Lev Vygotsky eğitimi sosyokültürel bir aktivite olarak görür, sosyal çevrenin çocuk gelişimi üzerindeki önemini daha çok vurgulayan Erik Erikson ise 5-11 yaş arası dönemi küçük görülme, aşağılık duyma devresi olarak nitelerken rol modellerin ve okulun önemini vurgular. Piaget'nin soyut işlemler dönemi dediği 12 yaş sonrası, Erikson'un kimlik ve rol karmaşasının hâkim olduğu 5. gelişim evresine tekabül eder. Burada gelecek kaygısı, kendine hayranlık duyma, kendini beğenmeme, çevreye uyum sağlamada zorluk, aidiyet duygusuna duyulan istenç gibi durumların içerisinde çocuk. “Piç” öyküsüne bu gözle bakarsak kız grubu Kerem'i aralarına kabul eder çünkü onlar gibidir, hatta Kerem'in onları öpmelerinden hiç rahatsızlık duymaz. Ancak erkek grubundan biri buna cüret ödemez. Fakat, Kerem kız grubuna geçmeyi başaran bir kahraman olarak karşımıza çıkarken, anlatıcı olan kız erkekler gibi giyinip o grupta yer almak istese de bunu başaramaz ve gelişimini tamamlayamayan bir ergen olarak karşımıza çıkar. Nitekim, “Bütün Hikâyeler Kırık” adlı öyküde on altı yaşındaki erkek bir ergen bireyin homoseksüel olduğu için başta ailesi, sonra toplumla çatışmasına vurgu yapılır:

On altıncı doğum gününden sonra oldu ne olduysa. Soruların ardı arkası kesilmemeye başladı. ‘Sınıftaki kızlar güzel mi, kız arkadaşın var mı, neden diğer oğlanlar gibi gezip tozmuyorsun?’

“On altıncı doğum gününden sonra oldu ne olduysa. Soruların ardı arkası kesilmemeye başladı. ‘Sınıftaki kızlar güzel mi, kız arkadaşın var mı, neden diğer oğlanlar gibi gezip tozmuyorsun?’ Doğum gününe ortağının kızı o uyuz Filiz’i zorla davet ettirmesi sonra.” (s.73)

“Bir tek Denizcim gelse yeterdi bana. Canım benim, en yakınım, en iyi arkadaşım. Babamın Deniz’le ‘sa dece arkadaş’ olduğumuzu söylediğimde uğradığı hayal kırıklığı düşüyor aklıma. Çorbasını keyifle içerken kaşığında beliriveren ölü bir böcektim o an sanki. Öyle bir bakış. Ona göre karşı cinsten iki kişinin arkadaşlığı söz konusu dahi olamazdı. Bir daha da iyi davranmadı zaten kızcağıza. Deniz’im benim, kimseye söylemediklerimi saatlerce kulağına fısıldadığım, şu dünyada beybabam da dahil kimsenin bilmediği kuytularımdaki varımı yoğumu paylaştığım, bir tanecik sırdaşım...” (s.74)

“Çok Mutsuz Ama Çok Neşeliydik” öyküsünde eski bir seks işçisi olan Sevtap Abla, “Yaşlanıp uzun zamandır beklediği ama gelmemesini ümit ettiği o sona artık varmış olan tüm orospular gibi omuzları çökmüş, dişleri dökülmüş, diğer kızların acımayla karışık bir gün ona benzeyeceğiz korkusuyla görmezden geldikleri yaralı bir hayalet dönüşmüştü sanki.” (s.14) olarak tasvir edilmekte. Öyküyle birlikte Sevtap Abla’nın gençliğini öğreniyoruz. Evli bir uzun yol şoförüne âşık olan Sevtap Abla her şeye rağmen mutludur fakat mutluluğu bir çocuğun tecavüze uğrayıp katledilmesiyle ve bu suçun sevdiği adama yıkılmasıyla çökmektedir. Ancak adamın çocukken babası tarafından tacize -muhtemelen tecavüze- uğradığını da bilmekteyiz. Ancak yine de bu suç işle-

yenin şoför olup olmadığı belirsiz. Bu doğrultuda da şoförün çocukluk travmasıyla Sevtap Abla'nın yaşlılığının iç içe olduğunu görmekteyiz. Öte yandan toplumsal baskı ve sınıf çatışması da öyküde görülmekte:

“Bir çocuk inşaatta tecavüz edilip öldürülmüş mahallede, bundan bildiler. Biri inşaattan çıkarken görmüş bizimkini, sonra başka birine söylemiş, o biri başka birine... Mahallede de mimliyiz. Oros-puyla şerefsiz tokmakçısı diye bakıyorlar bize, biliyorum. Nereye gitsek her şeyi önce bizim gibilerden bilirler zaten.” (s.16)

Kimi öyküde özel hayatları kimi öyküde meslekleri kimi öyküde ise geldikleri yer (mesela köyden gelmek) insanların ötekileştirilmesine sebebiyet veren unsurlar olarak yer almakta. Köy, kent, taşra, mahalle, sosyete gibi çevrelerde dolaşırken insanların bilinçli veya bilinçsiz seçimleriyle inşa edilen kimliklerine saldırıyı, tahammülsüzlüğü, dışlamayı, kötülüğü, çatışmayı, ezeni-ezelini görmekteyiz. Yazarı kültürel antropolog yahut sosyal arkeolog olarak da nitelendirebiliriz. Öykülerin muhtevası dışında üslubuna kısaca değinmek gerekirse lüzumsuz göstergelere yer vermeyen bir yazar var karşımızda. Öte yandan müzikalite ve şiirsellik ön planda. Stephen King, “Yazma Sanatı” kitabında kurmacanın derinliklerine inerken bazı can alıcı cümlelerden bahseder. Ernest Hemingway’in “İrmağı Geçmek” kitabındaki “Adam nehre geldi. Nehir oradaydı.” cümlesini örnek verir. Böyle tumturaklı cümlelere sıkça rastlarız “Mesafenin Şiddeti”nde. King’in bahsine uygun düşen “Beden” öyküsünün giriş cümlesiyle (s.82) yazıyı bitirmek okura yazarın dili hakkında fikir verecektir diye ümit etmekteyim:

“Hangi şarkıyı dinlerken öleceğini biliyordu. Bunu rüyasında görmüştü.”

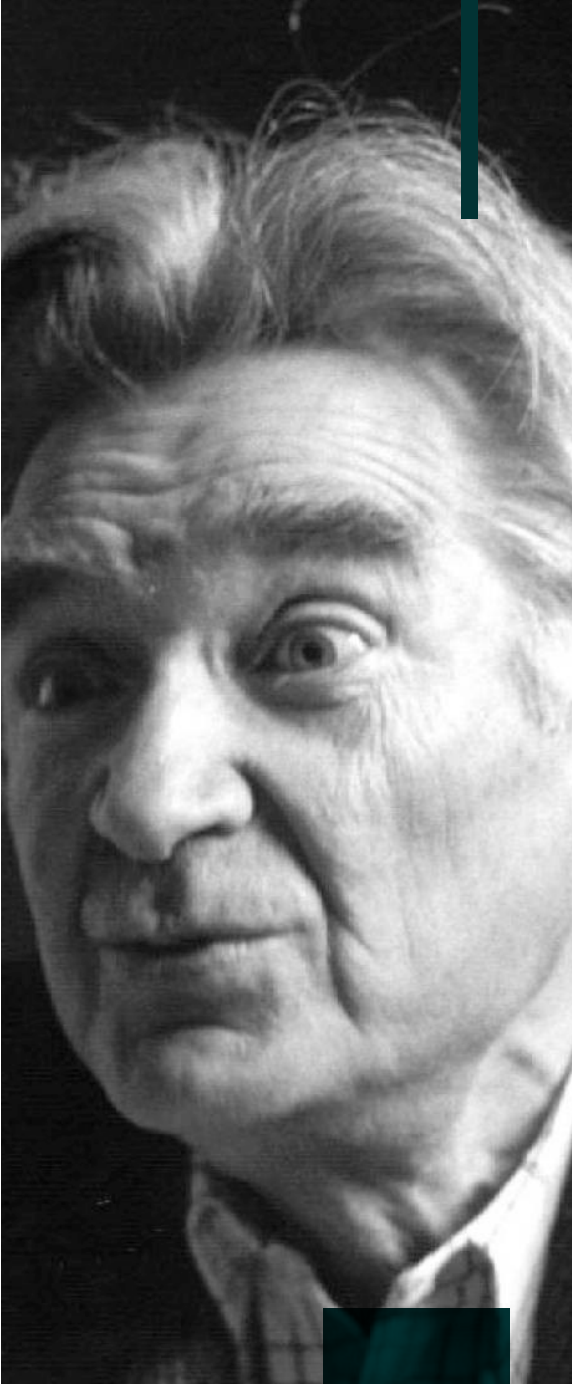
“

Deniz'im
benim, kimseye
söylemediklerimi
saatlerce
kulağına fısıldadığım,
şu dünyada
beybabam
da dahil kimsenin
bilmediği
kuytularımdaki
varımı yoğumu
paylaştığım, bir
tanecik sırdaşım...”

Acımasız, bedbin, lanetli bir ayna: Cioran, Zamana Düşüş

E.M. Cioran'ın kitabı "Zamana Düşüş", Metis Yayıncılık tarafından raflarda yerini aldı. Cioran kitapta, insanın hayat ağacı yerine bilgi ağacının meyvesini yemesi meselesiyle yola koyularak, bu olayın zamana düşmeyi başlattığını, tarihin de bu olayla şekillendiğini vurguluyor.

beyza ertem

Bugüne dek birçok kitabı Türkçeye kazandırılan felsefeci ve deneme yazarı Emil Michel Cioran'ın *Zamana Düşüşü*'ü, Haldun Bayrı'nın çevirisiyle Metis Yayınları'ndan çıktı ve Cioran koleksiyonunun son halkasını oluşturdu. Doğrudan "insan"a yönelttiği eleştirileriyle tanınan ve onu kötücül bir bakışla ele alan Cioran, her şeyin başladığı zamana dönüyor: İnsanın yaratılışına ve onun bilgi ağacıyla sınavına.

20. yüzyılın sonunda, 1995 yılında Alzheimer hastalığı sebebiyle hayata veda eden Cioran, akıllara kazınmış bir yazar. Onun metinleri, genellikle "öfke" ve "varoluş" odaklı yaklaşımlarla değerlendirildi. Cioran yurtsuzlukla, aidiyet noksanlığıyla, dünyaya ve insana karşı nefretle özdeşleştirildi. Kimi zaman "lanetli bir filozof" kimi zaman "çok akıllı bir deli" olarak tanımlandı. Henüz gençlik eserlerinde, Sartre'da Camus'da rastladığımız "yabancılaşma" olgusuna rastlanıyordu ve bu metinler, umutsuz bir insanın umutsuz felsefesine işaret ediyordu. "Katlanmak" için yazıyordu Cioran. Onun kalemini hareket ettiren itici kuvvet, "öfke"ydi. Varoluşu sorguladı, bunu yaparken insanın düştüğü her türlü durumla ilgilendi, yaratılıştan sona dek her aşamanın üzerinde incelikle durdu. Birçokları için, bu derinliğin nihilizme varması kaçınılmazdı.

ŞÜPHECİ, ÖFKELİ VE ŞAİRÂNE BİR KALEM

İstikrarlı bir şüphecidir Cioran. Metinleri arasında yolculuğa çıkan her okur, bunun farkına varır. Israrla Tanrı'nın karşısına çıkarır insanı, intiharla özgürleşmeyi teklif eder. Dünya sıkıntısından bir felsefe yaratır ve fi-

Cioran'ın en mühim niteliklerinden biri, üslubunun büyüğü. Şairâne bir anlatım yeteneğine sahip olan Cioran'ı, benzerlerinden ayıran yönü belki de bu.

kirleri hep bu sıkıntıdan doğar. Okurunu aynı sıkıntıyla kıvrınmaya, böylece her şeyi sorgulamaya davet eder. Ki zaten “rahatsız edici” metinlerin peşinde olduğunu kendisi de söyler, öfkeli tavrı da bundandır. Bu rahatsızlık, önce Cioran ve hayat arasındadır, sonra Cioran ve okur arasında. Ve son olarak da okurla hayat arasında bir yüzleşmeye döner. Şüphesiz bu yüzleşme “sarsıcı” bir etkiye sahiptir.

Metinlerinde tekrar eden temaları göz önünde bulundurarak, onu, “varoluşçu” etiketiyle sunmak yahut şüpheli tavrından dolayı doğrudan Sofistlerin kanalına bağlamak, yazarın incelikli tavrına haksızlık olacaktır. Aynı şekilde onu çok katı bir nihilizmle özdeşleştirmek de. Cioran'ı bir kategoriye dahil etmek oldukça zor. Bugüne dek farklı filozoflarla, yazarlarla ortak noktaları arandı. Yazılarındaki referanslara dayanarak özellikle Nietzsche'nin etkisinde olabileceği tartışıldı. Fakat onun intiharı ele alışıyla Sartre, Camus gibi isimlerin intihar ve ölüm karşısındaki tavrı arasında birebir benzerlikler bulmaya çalışmak, beyhude bir çaba. Ya da “dünyaya fırlatılmışlık”, bir nevi terk edilmişlik hususunda onda Heidegger'den izler aramak da öyle. Diğer yandan, onun hayatı boyunca belirli fikirlere körü körüne bağlı olmadığı; örneğin, sezgici tavrıyla bilinen Bergson üzerine lisans tezi hazırladığı ve hayatının sonraki yıllarında Bergson'u “hayatın trajik boyutundan habersiz olmakla” suçlayarak onun çizgisinden ayrıldığı unutulmamalı. Böyle benzetmeler yapmaktan ziyade, Cioran'ı, her şeyin ötesinde, fikirlerini okura “sunuş”undaki başarısıyla değerlendirmek yerinde olacaktır.

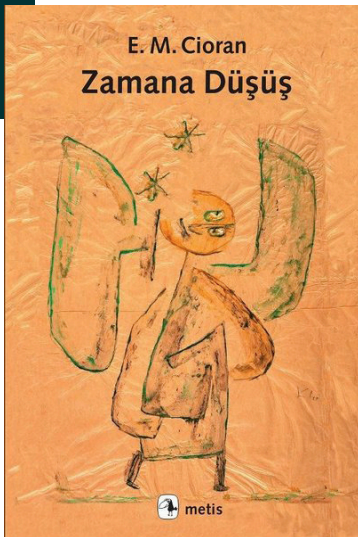
“

Vurucu bir ilk cümleyle karşılıyor kitap bizi: “İnsanın her saniye insan olduğunu hatırlaması iyi değil.”

Cioran’ın en mühim niteliklerinden biri, üslubunun büyüğü. Şairâne bir anlatım yeteneğine sahip olan Cioran’ı, benzerlerinden ayıran yönü belki de bu. Ağır felsefe metinleri karşısında debelenen okuru onun denemeleri karşısında farklı bir konumda buluyoruz. Onun okuru; dikkat kesilen, her bir cümleyi idrak etmeye çabalayan, yazarla aynı sıkıntıyı hissedilen bir okur. Bu noktada Türkçe çevirilerin kalitesini de vurgulamak gerek. Onun özellikle *Umutsuzluğun Doruklarında*, *Çürümenin Kitabı*, *Var Olma Eğilimi* ve *Doğmuş Olmanın Sakıncası Üzerine* gibi eserlerinde, insan olmanın sıkıntısı ve çetrefilli serüveni üzerine fikirlerini görüyoruz. Bu eserler, insanın yüzünü hiçliğe dönmesi, zamanda asılı kalması, bir tür “kayboluş”a sürüklenmesi gibi temalarla örülü. *Zamana Düşüş* de aynı çizgide ilerlemekte.

İNSANIN ÜZERİNDEKİ ‘İNSAN’ LANETİ

Zamana Düşüş’te yer alan 9 metin, ilk bakışta birbirinden bağımsız gibi görünse de aslında bir bütünün parçalarını oluşturuyor. Metinleri özümseyip büyük resmi gördüğümüzde, karşımıza yine “insanın insanca hâlleri” çıkıyor. Cioran, insanın hayat ağacı yerine bilgi ağacının meyvesini yemesi meselesiyle yola koyulmuş. Bu olayın zamana düşmeyi başlattığını, tarihin de bu olayla şekillendiğini vurgulamış. Her zamanki şüpheci tavrıyla modernleşme, ilerleme, uygarlaşma gibi olguları, bilginin ve cehaletin sonuçlarını sorguladıktan sonra çerçeveyi oluşturan asıl meseleye, zamandan düşmeye geliyor sıra. Kitabın en vurucu metinlerinden birinin “Zamandan Düşmek” olduğunu söyleyebilirim.

Zamana Düşüş, E.M. Cioran,
Çev: Haldun Bayrı, 152 syf.,
Metis Yayıncılık, 2020.

“
Acı”yı hazzın
önünde tutan yazar,
gerçekdişi acının
olmadığını, hatta
dünya var olmasa bile
acının var
olacağını söylüyor.

Vurucu bir ilk cümleyle karşılıyor kitap bizi: “İnsanın her saniye insan olduğunu hatırlaması iyi değil.” (s. 11) Cioran’ın hayaleti aramızda dolaşıyor ve insanı lanetlemeye devam ediyor. Kitabın ilk metni olan “Hayat Ağacı”nda, bunu apaçık görmek mümkün. Hiçbir kriterin olmadığı bir dünyada yaşamayı hayal eden Cioran, insanın üzerindeki laneti başlatan olaya dönüyor, insanın “bilme” arzusuna. Aslında bütün lanetin insanın kendisinden kaynaklandığını bir kez daha vurguluyor: “Eğer insanın içinde en ufak bir ebediyet istidadı olsaydı, bilinmeyene, yeniye, tahlil iştahının getirdiği yıkımlara doğru koşmak yerine, yakınlığı içindeyken inkişaf ettiği Tanrı’yla yetinirdi.” (s. 14)

Cioran, insanın kariyerinin bir bilgelik ihlaliyle, Yaratıcı’nın bize pay ettiği “cehalet yeteneği”ne bir sadakatsizlikle başladığını söylüyor. Kendimizi bilip insan olduğumuzu anlar anlamaz devliği hedeflediğimizi ve olduğumuzdan büyük görünmek istediğimizi de ekliyor. Bunların sonucu olarak insan, başlangıcın hakkını veremediği gibi geleceğe koşmaya devam eder. Bu bir kaçıştır. Başka biri olmayı arzular fakat bu kendi aleyhine işleyen bir süreçtir. Hakiki masumiyeti teğet geçmiştir insan, bunun pişmanlığını içinde taşır: “Aceleciliğimize ve zamanla yarışmamıza rağmen, bilgi ağacının olduğu cennetin değil de Âdem’in ihlalinin karşılığı olarak yolu “iki taraflı keskin kılıçlı” melekler tarafından korunan hayat ağacının olduğu o hakiki cennet görüntüsünün yer ettiği hafızamızın derinliklerinden peyda olan çağrılarını bastıramayız.” (s. 25)

İnsanın “zafer” olarak gördüğü her türlü başarıyı hedef alıyor Cioran. Aslında başarısız bir varlık olarak gördüğü insanın “dağları ben yarattım” tavrını yerle bir ediyor.

İnsanın “zafer” olarak gördüğü her türlü başarıyı hedef alıyor Cioran. Aslında başarısız bir varlık olarak gördüğü insanın “dağları ben yarattım” tavrını yerle bir ediyor. İnsan üretimi olan uygarlığı, onun karşısında yer alan barbarlığı, bu kavramların şüphe ile ilişkisini ve tarih çizgisindeki rolünü -yine bir şekilde “bilgi/bilme” odağında sorguladıktan sonra “hastalık” kavramının üzerinde duruyor. Yazarın “Hastalık Üzerine” bölümündeki fikirleri oldukça dikkat çekici. “Bilinç” kavramını öne çıkaran Cioran, afiyetimiz yerinde olduğu sürece var olmadığımızı, daha doğrusu var olduğumuzun farkında olmadığımızı iddia ediyor. Çünkü hastalığın her bir türü, sıhhatin hiçliğini, varlıktan habersizliğini özler: “Ölümler gerçekten yüzleşenler -ki hakikatte nadirdirler- “sağlığın mahzurları”nı anlamış olup, sağlığını muhafaza etmek ya da ona yeniden kavuşmak için tedbirler almaya burun kıvıranlardır. Çırpınıp didinen ve buna boyun eğecek zamanları olmadığı için ölümden kurtulacaklarını zanneden ötekilerin aksine, kendilerini tatlı tatlı ölmeye bırakırlar.” (s. 95) “Acı”yı hazzın önünde tutan yazar, gerçekdışı acının olmadığını, hatta dünya var olmasa bile acının var olacağını söylüyor. Biz insanların ise, acının hiçbir yararı olmadığı kanıtlanırsa dahi onda bir yarar bulacağını ifade ediyor. Çünkü acı olmasa hepimiz birer “hayalet” olurduk.

Cioran hastalık, acı ve ölüm üzerine fikirlerini kaydetmesinin hemen ardından Tolstoy için de bir bölüm kaleme almış. “Korkuların En Eskisi” başlığını taşıyan bu bölümde, “Tabiat yalnızca ölümü akla getirmekten muaf tuttuklarına cömert davranmıştır” (s. 105) diye söze başlayan yazar, ölmenin normal fakat ölüm üzerinde fazla düşünmenin

Zaman”, bugüne dek birçok farklı disiplinin araştırma konusu oldu. Bu disiplinlerden biri de şüphesiz ki felsefe.

anormal olduğunu vurgulamış. Bahsi geçen “korkuların en eskisi”, ölüm korkusu. Tolstoy’un sanatının bu kaygıyı hiç yaşamamış olanları hedef alarak “Demek ki böyle ölünyormuş” dedirten can çekişmelerle örülü olduğunu vurgulayan Cioran, İvan İlyiç’in hastalığını örnek vererek fikrini temellendirmiş. Burada mühim olan Tolstoy’un, yarattığı bir karakter olan İlyiç’in acısını nasıl yansıttığı. Gizli, inatçı, ısrarlı, gizemli bir acı bu. Cioran, bağlamdan sapmadan, Tolstoy’un sanatı kadar kendisi hakkında da fikir beyan etmiş: “İvan İlyiç ona acımalarını, halinden anlamalarını istiyordu; kahramanından da sefil olan Tolstoy ise, yuvasından düşmüş bir kuş yavrusuna benzetiyordu kendini!” (s. 110) Bu bölümün sonunda, hayatının son dönemini manevi bir arayışla geçiren ve gittikçe yalnızlaşan Tolstoy ile hasta ve muhtaç olan Dostoyevski arasında yaptığı karşılaştırma da dikkate değer.

ZAMANA DÜŞMEK VE ZAMANDAN DÜŞMEK

“Zaman”, bugüne dek birçok farklı disiplinin araştırma konusu oldu. Bu disiplinlerden biri de şüphesiz ki felsefe. Elle tutulur gözle görülür değilse de “hissedilir” olan zaman üzerine kafa yoran Aristoteles, Augustinus, Kindi, Bergson gibi düşünürlerin fikirlerinden bahsetmek mümkün. Diğer yandan fiziğin ve metafiziğin zaman üzerindeki dikkati, aşikâr. Bu dikkat, özellikle son yıllarda sinema sektörü üzerinde de oldukça etkili. Cioran ise, zamanın “bilinmek için değil yaşanmak için yapılmış” (s. 138) olduğunu söylüyor.

Yazar, başlangıç ve son arasında bir yolculuğa çıkarıyor okurunu. Bu yolculuğu, insanın doğum ve ölüm arasındaki serüvenini “zaman” odaklı değerlendirme çabasının bir ürünü olarak değerlendirebiliriz. Cioran’ın bahsettiği zamana düşüş, insanın

Zamanın kanından çekildiğini söylüyor Cioran, damarlarında akan hiçbir ân olmadığından söz ediyor.

bilgi ağacının meyvesini yemesiyle başlar. Bu olay, tarihi başlatır; böylece insan bugün vardığı noktada, her şeyi bu olaya borçludur. Cioran bu borcu olumlamaz, aksine insanı başarısız bir varlık olarak görür. Bazı ifadelerinde kendisini “insan” türünden soyutladığını görmek mümkün. Öfkeli olduğu kadar yabancılaşmıştır da: “Başkaları zamana düşer; bense zamandan düştüm.” (s. 136)

Zamanın kanından çekildiğini söylüyor Cioran, damarlarında akan hiçbir ân olmadığından söz ediyor. Zaman onun için donup kalmış, bir kutup kanına dönüşmüştür artık. Ki Cioran’a göre insan, hayat karşısında “askıda”dır zaten. Bu ifadeler Tanpınar’ın “Ne içindeyim zamanın / Ne de büsbütün dışında / Yekpare, geniş bir anın / Parçalanmaz akışında.” dizelerini anımsatıyor. Hatta Bursa’da Zaman şiirinde zamanı billur bir avizeye benzetip “âni durdurma/dondurma” arzusunu. Yahut Faust’un “Dur gitme! Ne kadar güzelsin!” demeyi hayal ettiği, donup kalacak, hiç gitmeyecek olan o mutluluk ânını...

Yazar, her ne kadar bilinemeyeceğine inansa da zaman üzerine düşünmeyi ihmal etmediğini, hatta bilincinin merkezini işgal eden meselenin “zaman” olduğunu belirtmiş. Zamana düşmek ve zamandan düşmek arasındaki farkı, yazarın kendi ifadeleriyle açıklayalım. Zamana düşüş, insanın hakiki ebediyeti “mahvetmesiyle” başlar. Tarih de böylece var olur. Cioran, tarihi, “düşüş ve intibak süreci” olarak tanımlamakta, ebediyetten düşmek ile zamana düşmeyi eş tutmakta. Fakat, yazara göre, insanı tehdit eden yeni bir düşüş söz konusu: Zamandan düşmek.

Zamana Düşüş,
Cioran'ın insan,
varoluş,
yok oluş, tarih,
uygarlık, bilgelik,
kuşkuculuk gibi
birçok konu
üzerine fikirlerini,
elbette yine
“Cioran’ca” beyan
ettiği derinlikli
bir kitap.

“...zamandan düşmek ise tarihten düşmektir; askıya alınma halidir; atılığa ve donukluğa, durgunluğun mutlağına gömülme; bizzat kelam da sövmeye veya yakarmaya tırmanmadığından, oraya gömülür. Eli kulağında olsa da olmasa da, bu düşüş mümkündür, hatta kaçınılmazdır. İnsanın hissesine düşen bu olduğunda tarihsel bir hayvan olmaktan da çıkacaktır. Hakiki ebediyeti, ilk mutluluğunu hatırlayamayacak derecede unutmuş olduğu için de o zaman, bakışlarını başka yere çevirecektir; geçici evrene, kovulmuş olacağı o cennetin ikincisine...” (s. 141)

Zamana Düşüş, Cioran'ın insan, varoluş, yok oluş, tarih, uygarlık, bilgelik, kuşkuculuk gibi birçok konu üzerine fikirlerini, elbette yine “Cioran’ca” beyan ettiği derinlikli bir kitap. Okurlarını hayatla, insan olmakla, ölümle burun buruna getiren bir ayna niteliğinde. Acımasız, bedbin, lanetli bir ayna bu. Fakat, “başka türlü düşünmenin” mümkün olduğunu hepimizin yüzüne çarpıyor.

“

Eğer insanın içinde en ufak bir ebediyet istidadı olsaydı, bilinmeyene, yeniye, tahlil iştahının getirdiği yıkımlara doğru koşmak yerine, yakınlığı içindeyken inkişaf ettiği Tanrı'yla yetinirdi.”

'ište Sonra'

David Grossman'ın kaleminden, Dilek Şendil çevirisi ile Siren Yayınları tarafından yayımlanan "Ülkenin Sonuna", her şeyin mümkün görüldüğü gençlik günlerinden yetişkinliğin burukluğuna ve aşktan sağ çıksalar da yaşama yenik düşen insan kalıntılarına dair bir öykü anlatıyor. "Ülkenin Sonuna", uzun sürede okunduğundan, ha deyince bitirilemeyen hacimli bir roman olduğundan olsa gerek, başına her oturduğunuzda başka hâletiruhiyelere sokabiliyor...

giray kemer

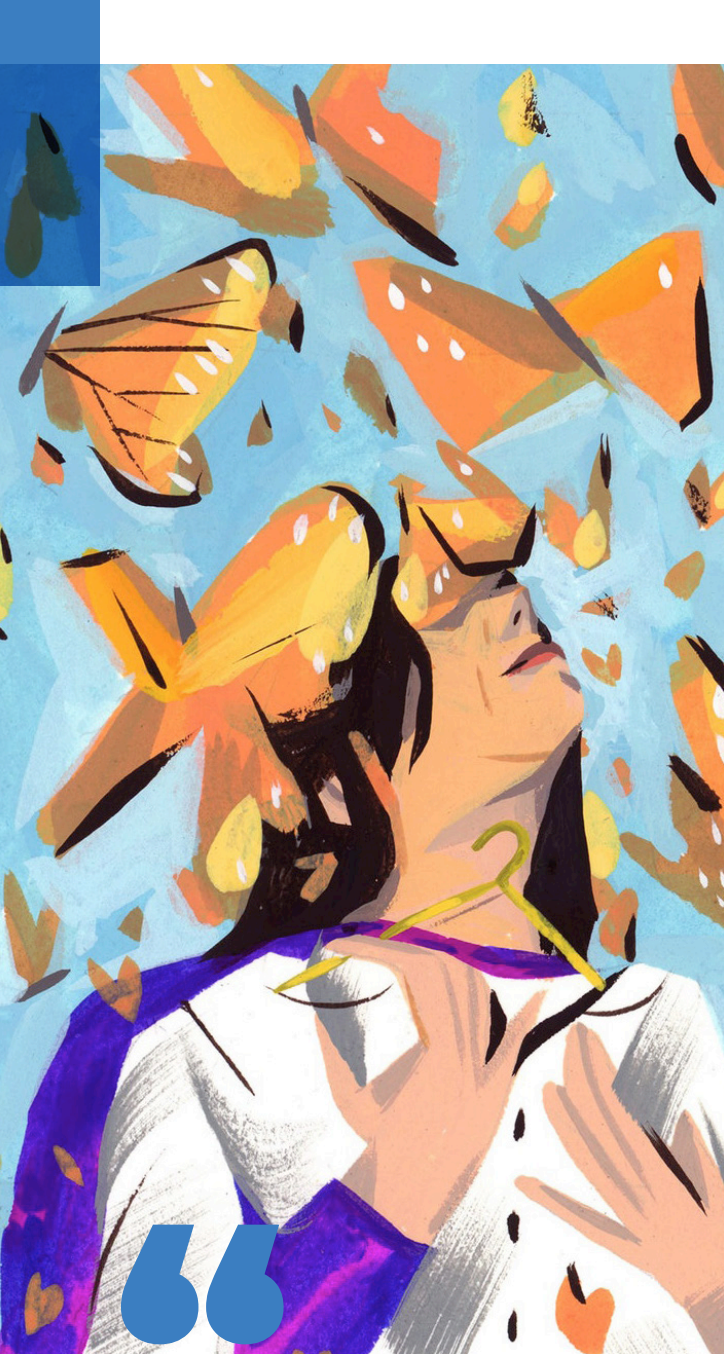
Biraz geç okudum *Ülkenin Sonuna*'yı. Ama bu gecikme sert ve karanlık bir karantina sahnesiyle başlayan metnin daha da bir hakkını vermemi sağladı diyebilirim. Bu baş yapıtı pandemi dönemi sonrası kişisel karantina hatıralarımız henüz tazeyken okumak tesirini de hazzını da artırdı benim için.

Evet hülasası fikrim bu. *Ülkenin Sonuna* bir baş yapıtı.

Klasik roman temel olarak iki ana konuyu ve onun varyasyonlarını işler denir. Ölüm ve aşk. *Ülkenin Sonuna* bu iki temel konunun yanı sıra arkadaşlık, savaş, coğrafya, ebeveynlik, yemek tarifleri, veganlık, müzik, spor, silah teknolojisinin geldiği noktaya dair izlenimler, ortadoğu politikaları, çocukluk, cinsellik gibi akla gelebilecek hemen her konuda irili ufaklı da olsa iki çift kelimeli olan oldukça kapsamlı ve ağır bir metin.

Hemen yazının başlarında mutlaka bahsetmeliyim ki, çevirmen Dilek Şendil çok büyük bir iş başarıyor. Altından kalktığı cidden zor ve meşakkatli bir iş. 700 sayfayı geçkin, enteresan bir kip kullanımı ve sürekli içiçe geçen diyaloglarla örülü bu metni ustaca aktarıyor.

Ağırlığı, yavaş okunabilirliği, içine girmesinin zorlukları bir yana bırakılıp metnin büyüüne kapılındığında okuru dev bir tanıdıklık hissi kaplıyor. Grossman ustalıklarla herkesin kendisinden bir şeyler bulabileceği detaylar ve karakterlerle örmüş dev metnini.

Hemen yazının başlarında mutlaka bahsetmeliyim ki, çevirmen Dilek Şendil çok büyük bir iş başarıyor.

Aşık bir ergenin o heyecanlı, hevesli dil-bazlığında kendi ergenliğini bulabiliyorsunuz örneğin. Hele biraz da eli yazı çizi işlerine yatkın biriyseniz o şevki, çektiği o numaraları, “kimse kimseyi benim seni sevdiğim kadar sevmeyecek”e olan sarsılmaz inancı, şakalara saklanması, çaktırılmamaya çalışılan dev yalvarışları anımsamak hiç de zor değil. Tüm bunlar yetişkinlikten bakınca gülümsenerek anılsa da aslında kişiliğimizin oturduğunda ne denli belirleyici olduğu üzerine o kadar da düşünmeyişimizi yadırgıyor, genç Avram, Ora’ya A - B diye şıklar sayarken siz de o büyük büyük laflarınızı, acemiliğinizi, çoktan seçmeli utançlarınızı hatırlıyor ve bu kez de başka türlü gülümsüyorsunuz

Ya da Ora’nın “başka bir çocuğum olsa ona verecek sevgim kaldı mı bilmiyorum” deyişinde annenizin dilinden dökülenleri bulabiliyorsunuz. İsraili bir erkeğin yarattığı kurmaca bir kadının Türk bir anneyle birebir aynı cümleyi kuruşuna sevinmeli mi üzülmeli mi bilemiyorsunuz. Bunun altında yatanları, bir kadına bu cümleyi kurduran koşulları, tek çocuk,-daha önemlisi anne olmanın ne demek olduğunu düşünüyor, bu kadar gerçek bir kadın yarattığı için de yazara eni konu hayran kalıyorsunuz.

Çocukluğun arkadaşlığı, arkadaşlıkların hayatı ne denli etkilediğini anlatışıyla, yanlış ülke politikalarınıza karşı duyduğunuz utanç öfke ve çaresizlik hissiyle, her bir karakterin her bir detayında ayrı bir yerinden yakalıyor size bu metin.

Savaşın, salgın hastalıkların, işkencenin, ölümlerin gölgesinde aşkı da ıskalamıyor Grossman.

Atlas okuyan bir çocuğun berrak dimağından, plansız, ajandasız düşüncelerinden süzülen Ortadoğu siyaseti, ve bu siyaseti belirleyen o büyük ülkelerin bilmem kaç atlas sayfası uzakta olması saçmalığı, Ofer'in deyimiyle "ama onların ta orda" olması, şehit düşen, yaralanan binlerce gencin ne uğruna hayatlarını mahvettiğini kim bilir kaçınıcı kez yüzünüze vuruyor.

Varoluş sıkıntısını doğrudan sözlük anlamıyla yaşamamanın ne demek olduğunu belki de ilk kez düşündürüyor. İsrail ve politikalarına "karşı olmak" ülkemizde hemen her kesimin üzerinde ortaklaştığı neredeyse tek şey olduğundan belki de, Avram "Bir İngiliz var olduğunu ıspatlamak zorunda değil örneğin" diye içinden geçirdiğinde siz de bir anlığına hiç bu tarafından bakmamıştım dedikten sonra kendi meşrebinizce "ama"larınızı sıralıyorsunuz.

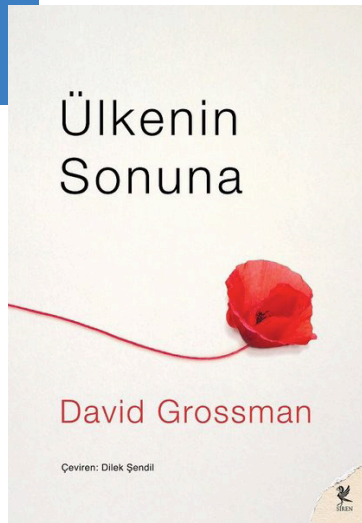
Savaşın, salgın hastalıkların, işkencenin, ölümlerin gölgesinde aşkı da ıskalamıyor Grossman.

"Ne zamandır seyrediyorsun beni?"

30-40 yıldır."

Romantizmin de an'a dair olduğunu o saniyelik cevabıyla, düşündürmeden söyletişiyle gösteriyor.

Gelgitlerle dolu çok sık yol, dil, tarz değiştiren bir roman Ülkenin Sonuna. Tüm bu bahsettiklerimin haricinde pekala bir geç Yeşilçam filmi gibi de okunabilir. Hani 90lardaki başarısız arthouse denemelerimizin öncüleri. Hani Mehmet Aslantuğ falan oynar. Esas adamımız uzak bir fenerde inzivadadır. 80 Darbesi döne-

Ülkenin Sonuna, David Grossman, Çev: Dilek Şendil, 713 syf., Siren Yayınları, 2019.

minde işkence görmüştür. Eski sevgilisi bir şekilde onu bulup yanına gelir. Bizimki donuktur, öfkeli, ne yapacağını bilemez ama sonlara doğru kendini bulur. Ufak ufak toparlanıyor derken bu sefer de başka aksilikler olur vs.

Uzun sürede okunduğundan, ha deyince bitirilemeyen hacimli bir roman olduğundan olsa gerek başına her oturduğunda başka haletiruhiyelere sokabiliyor. Yine aynı şekilde kaybeden bir erkeğin hikayesi olarak da okunabilir, savaş döneminde hastanede açılan ve bir diğer savaşta biten bir yol hikayesi olarak da... Ya da klişelere sığınabilir. Zaten dilbaz olan, romantik olan, daha çok seven hep kaybeder bu işlerde “Batsın ulan bu dünya. Kardeşim Avram gel öpüjem” de denilebilir bir İsrail arabeski olarak.

Ya da gündemde olan biten malumken bu kadar basit okumayıp yüzdeki gülümseme kaldırılır ve o hastalıklı erkeklik hali irdelenebilir. En başından beri friend zodelanan bir erkeğin ısrarını, istenmeyişini romantize edip, fırsatını bulduğu ilk anda da aşık olduğu kadının hayatını manipüle edışı olarak da okunabilir pekala. Yoksa o sempatik dilbaz Avramımız saplantılı bir tacizci midir? Sevdiği kadının hayatına devam etmesine izin vermeyen, görünmez elini hep üzerinde tutan buna bahane olarak da savaş sırasında yaşadıklarını gösteren, geçmişinin, İstenmeyişinin, çocukluk travmalarının, çirkinliğinin, şişmanlığının intikamını alan bir psikolojik şiddeti faili midir? Bilmiyorum. Bu konuda feministler fikir beyan etsin.

Klasik roman temel olarak iki ana konuyu ve onun varyasyonlarını işler denir. Ölüm ve aşk. Ülkenin Sonuna bu iki temel konunun yanı sıra arkadaşlık, savaş, coğrafya, ebeveynlik, çocukluk, cinsellik gibi irili ufaklı da olsa iki çift kelamı olan oldukça kapsamlı ve ağır bir metin.

1001 gece
masallarının
coğrafyasından
çıkan
acı tatlı yanlarıyla
uzun bir masal
anlatıyor
bize Grossman.

Her ne olursa olsun okuduğumuz her satırın acelesiz, sakin sakin, yazılmış, savrulmaya çok teşne bir metinken ustalıkla derinleştirilmiş olduğunu ve tamamıyla kabiliyet koktuğunu yadsıyamayız.

David Grossman'ın yazıya, yazmaya, kelimelere nasıl bir tutkuyla bağlı olduğunu, öyle ki tam romanını yazdığı sırada savaşta vefat eden oğlunun acısından bile kelimelere sığındığını roman boyunca hissedebiliyor, yazarın kendi tabiriyle “rafları hakikaten sallayacak” bir kitap yazmayı ne kadar çok istediğini anlayabiliyoruz.

1001 gece masallarının coğrafyasından çıkan acı tatlı yanlarıyla uzun bir masal anlatıyor bize Grossman.

“Zaten öyle değil midir. Kimseciklere anlatılamayacak ya da uyandığında yeniden yaşayamayacağın bir rüya. Zaten işin eğlenceli yanı da bu. Sözcüklerle ifade edememek. Benim sözcükleri bulamamam.”

Zaten masallar bundan ibaret değil midir?

Khalas.

Göçler dünyayı dönüştürürken devrimi düşünmek

Marc Engelhardt tarafından derlenen, "Sığınmacı Devrimi 'Son Göç Dalgası Dünyayı Nasıl Tümüyle Değiştirdi?'" kitabı İlknur Aka çevirisiyle Yapı Kredi Yayınları tarafından yayımlandı. Metin, farklı halklardan, göçü yaşamış insanların deneyimlerinden yola çıkarak, son yıllarda yaşanan büyük göç dalgasının ardından dünyayı nasıl tahayyül edeceğimiz üzerine bir bakış sunuyor. Göçmen sorununu artık bilindik kavramlarla konuşmanın yeterli olmadığını altını çiziyor.

emek eröz

Amenna A. 38 yaşında, ya Suriye’de kalacak, çocukları ve kendisi bir bombaya kurban gidecekti ya da Akdeniz’in sularında boğulacaktı. Hayatının en zor kararını vermek zorundaydı. Savaş başladığında Suriye’nin Al-Hasaka kentinde öğretmenlik yapıyordu. Öğrencilerini seviyor, eşi ve çocuklarıyla mutlu bir hayat sürüyordu. Ancak savaş başladı, her gün bomba sesleriyle inleyen geceleri, gözyaşlarının durmadığı zamanları yaşamak zorunda kaldı: “Derken öyle bir an geldi ki, ölüleri saymayı dahi bıraktık. Uzun süre çocuklarımı mutlu ve huzurlu bir dünya vaadiyle oyalamaya çalıştım. Onların bu korkunç gerçekle yüzleşmelerini istemedim. Ama nafile...” diye anlatıyor yaşadıklarını. Tek derdi onlar için adil, eşit, barışın hâkim olduğu bir yaşam. Bu nedenle önce büyük kızı ve eşi yollara düşüyor, amaçları önden gidip güvenli bir yere sığınmak ve sonrasında ailenin geride kalanını yanlarına almak. Zorlu bir yolculuktan sonra Almanya’ya ulaşmayı başarıyorlar. Amenna da savaş koşullarına daha fazla dayanamayıp, iki küçük çocuğunu yanına alarak, ailesine kavuşmak için düşünüyor yollara. Küçücük, aldığı nefes bile ağırlık yapacağı sıkış tıkkış teknelerde aşıyor denizleri; sırsıklam kıyafetlerle, titreye titreye, her sınır noktasında çok korkarak... En sonunda o da Almanya’ya ulaşıyor: “Trenden inip kucaklaştığımızda hepimiz gözyaşlarına boğulduk. Pek çok insan orada durakladı ve bizleri izlemeye başladı. Onların da gözyaşlarını tutamadığını gördüğümde doğru bir yere geldiğimi anladım.” Amenna şu sıralarda Almanya’da gönüllü çevirmen olarak çalışıyor, resmi makamlara işi düşen sığınmacılara yardım ediyor. Çocuklarının gittiği okula ücretsiz İngilizce dersi vermek için başvurmuş. Ve yeniden hayal kurmaya başlamış.

‘SİĞINMACI DEVRİMİ’ NEDEN OLMA-SIN?

Amenna A. başından geçenleri, Marc Engelhardt tarafından derlenen, ‘Sığınmacı Devrimi ‘Son Göç Dalgası Dünyayı Nasıl Tümüyle Değiştirdi?’ kitabının önsözü için yazmış. İlknur Aka tarafından çevrilen kitap, Yapı Kredi Yayınları tarafından basıldı. Metin, farklı halklardan, göçü yaşamış insanların deneyimlerinden yola çıkarak, son yıllarda yaşanan büyük göç dalgasının ardından dünyayı nasıl tahayyül edeceğimiz üzerine bir bakış sunuyor. Göçmen sorununu artık bilindik kavramlarla konuşmanın yeterli olmadığına altını çiziyor. Bu nedenle Ekonomi tarihçisi Jürgen Nautz’un, “Dünyanın Büyük Devrimleri” adlı eserinde, “mevcut koşulların bir anda siyasi veya toplumsal olarak kökten değiştirilmesi” tanımından yola çıkarak, “sığınmacı devrimi” tanımı üzerine düşündürüyor. Göçler dünyayı kökten değiştiriyor, zaten sorunlu olan homojen ulus hayali daha da imkânsız hâle geldi. O zaman son göç dalgası nasıl bir devrime dönüşebilir? Her devrim bir yandan olumlu gelişmelere yol açarken diğer yandan başka sorunlarla başa çıkmayı getirmiştir. Bu nedenle dünyayı tamamen değiştiren göçlerin de “sığınmacı devrimi” olarak tanımlanması neden mümkün olmasın? Ayrıca, “sığınmacı krizi” gibi eski kavramlar “üstesinden gelinebilir” bir sorun algısı oluşturuyor ve başka türüsünü hayal etmenin yolunu tıkıyor. Farklı faklı sebeplerle de olsa, -savaş, ekonomik nedenler, bulunulan yerde geleceğe dair umut kalmaması, iklim krizi- kitaba göre, sığınmacı: “yerinde kalmak istemesine rağmen gidendir.” Bu gönüllü bir yola çıkış

Jürgen Nautz’un,
“mevcut
koşulların bir
anda siyasi veya
toplumsal
olarak kökten
değiştirilmesi”
tanımından
yola çıkarak,
“sığınmacı devrimi”
tanımı
üzerine
düşündürüyor.

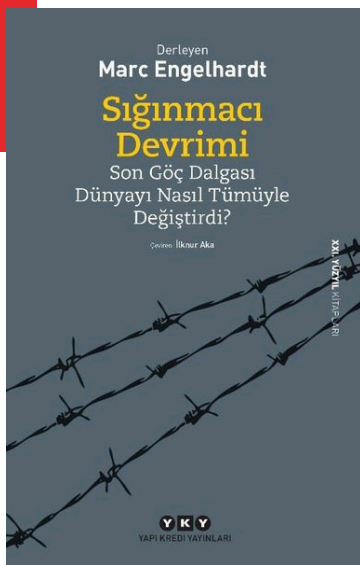

Kitapta, göçmenlerin dostça karşılandığı yerlerin deneyimlerinden, orada kurulan ortak yaşamdan bahsediliyor. Bu yerlerden biri de Almanya'nın Rügen adası.

değildir, her ne kadar kitapta yapılan görüşmelerin çoğunda geri dönme, hayal olarak karşımıza çıksa da bu insanlar, temel insani hakları elde etmek için yerlerini terk etmişlerdir. Eşit, adil bir yaşam talebi kuşkusuz herkesi kapsar. Bu nedenlerle “sığınmacı devrimi” kavramı, bir devrimin ne getireceği bilinemez ama yapılandırılabilir anlayışından yola çıkıyor, eğer dünya devletleri ve halkları göçmenler için elini taşın altına koyarsa, onlarla dayanışmaya gönüllü olursa, çok kültürlü bir dünyanın da yolu açılabilir ve bu bir devrime dönüşebilir. Metinde özellikle gittikleri yerde iyi karşılanan göçmenlerle kurulan birlikte yaşamın ve bunu ören dayanışmanın olduğu görüşmeler, bu konuda umutkâr olabileceğimizi gösteriyor. Daha iyi bir yaşama kavuşmak için yaşadığı yeri terk etmek zorunda kalmış insanlarla kurulacak başka bir yaşam, bulunduğumuz coğrafyanın göçmenlere yaklaşımını düşününce, çok zor görünüyor ama kitapta yer alan metinler en azından bu olasılığı akılda tutmaya yetiyor.

DENEYİMDEN, DAYANIŞMAYA

Kitapta, göçmenlerin dostça karşılandığı yerlerin deneyimlerinden, orada kurulan ortak yaşamdan bahsediliyor. Bu yerlerden biri de Almanya'nın Rügen adası. Toplam 311 kişinin yaşadığı, geçim biçimi tarım olan, bir bakkalı bir de lokantası bulunan küçük bir yerleşim alanı. Bu bölgede, “kooperatifçilik dönemi” adı verilen zamandan kalma prefabrik beton yapılara sığınmacıları yerleştirme kararı alınıyor. Köy sakinleri yüz sığınmacının geleceği söylentisini duyunca başlangıçta ikiye ayrılıyor. “Öfkeliler” adı verilen grup karşı çıkıyor, hattâ boş prefabrik evlerin yenilenmesine karşı imza kampanyası bile başlatıyorlar. Yaşlı bir kadın

Sığınmacı Devrimi - Son Göç Dalgası Dünyayı Nasıl Tümüyle Değiştirdi?,
Marc Engelhardt ,
Çev: İlknur Aka, 336 syf.,
Yapı Kredi Yayınları, 2020.

Biz burada çok mutluyuz. İnsanlar çok nazik, biz de, buradaki yaşama daha fazla katkımız olabilsin diye elimizden geldiğince çabuk Almanca öğrenmeye çalışıyoruz.”

karşlarına dikilerek, hiddetli bir sesle; “kaçanlara yardım etmenin ahlâki bir görev olduğunu söylüyor, sözümona lüks evlerle ilgili olarak da: “Ben o evleri gezdim: İçinizden hiçbiri o evlerde oturmak istemez” diyerek devam ediyor. Yabancıya karşı alışıldık reflekse, düşmanlaştırıcı tavra karşı çıkıyor. Sığınmacılar köye geldiğinde bahsedilen evlere yerleşiyorlar ama ne eşya ne yemek ne de elbise var. Başta karşı çıkanlar da dâhil seferber olup, ihtiyaçları karşıılıyorlar. Şimdilerde köy meclisinde beraber toplanıp, ormanlık bölgede yığılan çöpleri birlikte toplama kararı alıyorlar.

Suriyeli Muhammed: “Biz burada çok mutluyuz. İnsanlar çok nazik, biz de, buradaki yaşama daha fazla katkımız olabilsin diye elimizden geldiğince çabuk Almanca öğrenmeye çalışıyoruz” diyerek belirtiyor hislerini. Rügen’de yaşayanlar kimliğin karşılaşmalarla nasıl aşındığını gösteriyorlar. Hayali düşmanlar yaratmaktansa, ırkçı ön yargılar geliştirmektense, bir arada nasıl yaşayabiliriz diye soruyorlar. Rügen halkının bu davranışının bir sebebi de deneyimleriyle ilişkili: “1946 yılındaki nüfus sayımında Rügen’de 370 sürgün yaşıyordu; ada sakinlerinin beşte ikisinden fazlası. Hepsi de İkinci Dünya Savaşı sırasında kaçmıştı, birçoğu da kendi isteği dışında.” Bu nedenle göçmen olmanın anlamını bilmek, geçmişin deneyimlerinden ders çıkarıp şimdide, iyiye dair bir şeyler yapabilmek bu olsa gerek diye düşünmeden edemiyor insan.

‘YAPMAM GEREKENİ YAPTIM’

Kitapta, geçmiş deneyimlerin bu anlamda şimdide iyiye vesile olmasının bir örneği de Midilli Adası’nda karşımıza çıkıyor. Adanın kuzeydoğu kıyısında sessiz sakin bir köy olan Skala Sikamineas; göçmen teknelerinin uğrak yeri olması ve halkının gösterdiği dayanışma nedeniyle Nobel Barış Ödülü’ne bile aday gösterilmiş. Bu köyün sakinlerinden Emilia Kamvysi’den şöyle bahsediliyor kitapta: “Emilia Kamvysi, öteden beri, hayatta hiçbir şeyin kendiliğinden anlaşılır olmadığını biliyor. 83 yaşında ve bu süre zarfında çok şey yaşadığı gibi çok daha fazlasını da işitmiş. Her şeyden önce, 1922’deki büyük Türk-Yunan Mübadelesi’nde sığınmacı olarak Midilli’ye gelen annesinden “Hiçbir şeyleri yokmuş” diye bahsediyor Emilia Kamvysi...” “Tarih Meleği”nin geçmişe dönük yüzü, aslında insanlığa bugünde yapabileceklerine dair çok şey söylüyor. “Sığınmacı Devrimi”ni mümkün kılacak durumlardan biri de bu belki geçmişte acı çekmiş olanların deneyimlerinden yola çıkarak, bugünde dünyada daha az acı çekilmesine vesile olmak, gönüllülük esasıyla el uzatmak, dayanışmak. Emilia Kamvysi de bunu yapmış, kıyılarına çocuk cesetleri vuran bir yerde, kâbuslar içinde yaşamak zorundayken, elini onlara uzatmış. Onu aslında çekilen bir fotoğrafıyla dünya tanıyor.

Kitapta, geçmiş deneyimlerin bu anlamda şimdide iyiye vesile olmasının bir örneği de Midilli Adası’nda karşımıza çıkıyor.

Iraklılar, Lübnanlılar, Afrikalılar kısacası, yaşadığı yerin imkânsızlıklarından dolayı yeni bir yurt hayaliyle zorla göç etmek zorunda kalmış, farklı etnik ve dini kökenden insanların deneyimleri yer alıyor.

Bu fotoğraf şimdi onun 20 metrekare dahi etmeyen tek göz evindeki servis büfesinin üzerinde duruyormuş. Pek çok yerden tebrikler almış; “Ben sadece yapmam gerekeni yaptım” diyor. Bu sefil dünyada yaptığının nasıl kıymetli olduğu çok da önemsemiyor gibi görünüyor.

NASIL YAPACAĞIZ?

Marc Engelhard tarafından derlenen, “Sığınmacı Devrimi ‘Son Göç Dalgası Dünyayı Nasıl Tümüyle Değiştirdi?’” adlı metinde, Kürtler, Süryaniler, Suriyeliler, Afganlar, Iraklılar, Lübnanlılar, Afrikalılar kısacası, yaşadığı yerin imkânsızlıklarından dolayı yeni bir yurt hayaliyle zorla göç etmek zorunda kalmış, farklı etnik ve dini kökenden insanların deneyimleri yer alıyor. Kitap, gerçek hikâyelerden yola çıkarak, göçmenlerle birlikte, devrimci bir bakışla, yeni bir dünyayı nasıl inşa edebiliriz sorusuna yanıt arıyor. Elbette yukarıda bahsettiğimiz mutlu sonla biten hikâyeler her durum için geçerli değil, özellikle göç kararı almadan önce bu insanların yaşadıklarını okudukça, o çaresizliği hissedebiliyorsunuz. Çünkü kimse gönüllü olarak yeni bir yurt aramaz. Peki, ne olacak dünya devletleri ve halkları dayanışmayı mı seçecek yoksa gözlerinin önünde yaşanan felâketlere seyirci mi kalacak? Midilli Adası’ndan Sgouridis’in kendilerini övenlere sitemle söylediği gibi; “sığınmacılar değil asıl sorun olan. Ancak görüyorum ki, bizleri parmakla gösterenlerden, sınırlara yüksek duvarlar çekip ama kendilerini centilmen gibi tanıtanlardan hiç yardım gelmiyor.” “Sınırlara yüksek duvarlar çekmeye” devam mı edilecek? Bundan yıllar sonra göçmenlerle bir arada eşit bir yaşam mümkün olacak mı? Fransa’ya göç etmiş, Lübnanlı Chantal’ın söylediği gibi iyi insanlar olsa da “insanın gönlünden kopan

Bize yardım etmezseniz, bizim de ölmekten başka çaremiz kalmayacak, sizler de bunu izleyeceksiniz.”

gerçek ve içten iyi yürekliliği” gösterebilecek miyiz? Eğer göstermezsek, dünya vatandaşları olarak başaramazsak, yapacağımız, Sudanlı göçmen İsa al-mahdi'nin dediğine çıkacak: “Bize yardım etmezseniz, bizim de ölmekten başka çaremiz kalmayacak, sizler de bunu izleyeceksiniz.” Savaş nedeniyle hiçbir hayali kalmamış Yemenli Al-absi'nin tekrar düş kurmasını sağlayabilecek miyiz? O kadar çok soru var ki ama rahatlatıcı olan başka türüsünün mümkün olabileceği, en azından geçmiş deneyimlerimizden dersler çıkarıp, Emilia Kamvysi'nin yaptığı gibi “yapmamız gerekeni, yapabiliriz”. Bunun yolu da dayanışmaktan, seyirci kalmamaktan, önyargılarımızdan kurtulmaktan ve dost eli uzatmaktan geçiyor. O zaman göçmenlerle birlikte çok sesli bir dünyayı tekrar tahayyül edebilir, yaşananları telafi edebiliriz, neden olmasın?

Doğan Ateş: Bireyin kaybedişiyle toplumsal kaybedişi ayıramayız

Doğan Ateş'in ilk romanı Ay Işığında Sancı, İthaki Yayınları tarafından yayımlandı. Ateş'le edebiyat yolculuğunun ilk günlerini ve romanın önemli duraklarını konuştuk.

okan çil

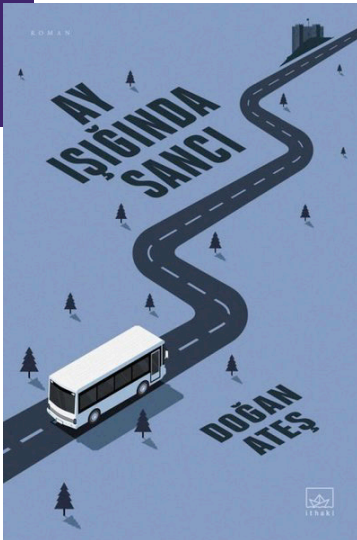
Doğan Ateş,
Ankara'da
arkadaşlarıyla
birlikte Karahindiba
Dergisi'ni çıkararak
edebiyat mutfağına
girdi.

Doğan Ateş, çocukluğunu ve ilk gençlik yıllarını Denizli'de geçirdi. Üniversite öğrenimi için Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Antropoloji Bölümü'ne kaydoldu. Ankara'da arkadaşlarıyla birlikte Karahindiba Dergisi'ni çıkararak edebiyat mutfağında daha çok vakit geçirmeye başladı.

Ateş'in ilk kitabı olan *Ay Işığında Sancı*, İthaki Yayınları etiketiyle raflardaki yerini almaya başlamışken biz de kendisiyle keyifli bir röportaj gerçekleştirdik.

Ay Işığında Sancı, kendi hikâyesini sevmeyen bir sahafın yükümlülüklerinden kurtulmaya çalışarak, bir karganın rehberliğinde başladığı yolculuğunu ve bu yolculuktaki bir dizi olayı ve karakteri konu ediniyor. Yol ve hikâye arasında nasıl bir ilişki var sizce?

Hep bir arayış içerisindeyiz. Televizyon karşısında oturuyor, iş yerinde gelen mailleri kontrol ediyor, kütüphanede uzun uzun okumalar yapıyor, banka sırasında para yatırmayı bekliyor ya da ormanın içerisinde yürüyor olmamız bu arayışın durduğunu veya duraksamalar halinde devam ettiğini göstermiyor. Seneler öncesinden bize kalan bu arayış kimi zaman bir nehir arayışıydı kimi zaman kusursuz bir resim çizebilmek için gerekli olan mağaranın en karanlık köşesiydi. Belirli aralıklarla dikilmiş vaziyetteki direklerle sınırı çizilen, beyaz çizgilerle bölünen bir yol olmasa da gidilen, ulaşılan, ulaşılmak istenen ya da ulaşılamayan nokta arasındaki geçen süreç hikâyenin sac ayaklarını oluşturuyor. Elbette bu sürecin sonrasını da yok sayamayız. Sözgelimi, duruyoruz. Peki ya zihnimiz? O da duruyor mu? Hayır. Kendi içerisinde o kıvrımlarda, o yollarda yürüyor veya

Ay Işığında Sancı,
Doğan Ateş, 128 syf.,
İthaki Yayınları, 2020.

Ben bir hikâyeye inandım. Güç olan da şuydu: Bu hikâyeyi nasıl anlatacaktım?

otobüsle seyahat ediyor. O yüzdendir ki bizim yolda olmamız ya da olmamamız fark etmiyor. Biz varsak hikâyeye de var, yol da.

“Güç olan hikâyeyi anlatmak mı yoksa anlatılan hikâyeye insanların inanmasını sağlamak mıdır?” diye bir tartışma var kitapta. Peki sizce güç olan hangisi?

İnsanların inanıp inanmasını hiç düşünmedim. “Doğan Ateş, Doğan Ateş’i mi anlatıyor, kendisini hikâyeye dahil ederek inandırıcılığı artırmaya mı çalışıyor?” gibi soruları hiç düşünmedim. Ben bir hikâyeye inandım. Güç olan da şuydu: Bu hikâyeyi nasıl anlatacaktım?

Ay Işığında Sancı’da seyreden otobüs, sadece kendi hikâyesini sevmeyen insanlardan bir bayrak oluşturmaya çalışmıyor, aynı zamanda Türkiye’nin önemli birtakım siyasal duraklarında da duruyor. 12 Eylül, Gezi Parkı... Bireysel kaybedişle toplumsal kaybediş arasındaki ilişkiye dair neler söylemek istersiniz?

Dalgaların kıyıya bıraktığı bir bebeği, arkadaşlarıyla oyun oynayacak yaşta sokak sokak bir arabanın arkasından yokuşu çıkmaya çalışan bir çocuğu, torun sevecek yaşta bir binanın yedinci katında çekiç sallayan Hasan amcayı, çocukluğumun geçtiği boş arsaların yüksek binalarla doldurulmasını, şehir trafiğini azaltmak için ormanların talan edilmesini, parkları küçültüp o alanı alışveriş merkezi sınırları içerisine dahil edilmesini, okuduğum kitap için yediğim küfürleri unutamazdım. Ay Işığında Sancı bunları merkeze almıyor,

Anlatılmak,
gösterilmek
istenilen şey
için yazarın
elindeki
parçalardan
bir tanesi,
müzik.

ancak onları da unutmuyor. Birey olarak geçmişini sorgulayacağım, geleceğe dair yorumlarda bulunacağım. Kesin bir şey söylemekten ziyade unutulmanı hatırlatmayı tercih ediyorum. Gün gelecek ben de kaybedeceğim. Baktığınızda bu bireysel bir kaybediş olabilir ama arka planda yatan şey, toplumsal olabilir. Bakınız, işsizlik. Sokağa tutmaya çalıştığım ayna ile kurmaca olanın ilişkisini nasıl ayıramayacaksam, bireyin kaybedişiyle toplumsal kaybedişi ayıramayız.

‘DUYULMAYANI DUYULAN KILMAK PARMAKLARININ UÇLARINDA’

Yolculuk her ne kadar bireysel bir yerden marşa bassa da arkasında bir yerde hep farklı kırılmalar görüyoruz. Peki ya anneler ölmeseydi?

Ne yazık ki umutlu, güzel bir cümle kuramayacağım. Anneler bütün kuytuları gezer, her bir dilde sesini çıkarır, solmuş bir resme bakar, yine ölüdü. Anneleri öldüren o kadar çok şey var ki, hangi birisini ortadan kaldırabileceğiz.

Kitapta adı geçen çok sayıda müzisyen, müzik grubu var ve hemen hepsi rock kökenli, ikonik isimler. Sinemada, tiyatrodaki müziğin önemi elbette çok büyük, peki ya edebiyatta? Duyulmayan bir müziğin yarattığı atmosfer hakkında ne düşünüyorsunuz?

Anlatılmak, gösterilmek istenilen şey için yazarın elindeki parçalardan bir tanesi, müzik. Sayamayacağımız kadar aşk acısını, seven ile sevilen arasında birbirine paralel giden ve asla kesişmeyen yolu anlatan kitap mevcut. Meselenin özünde yatan nokta aslında neyi anlattığımızdan çok, neyi, nasıl anlattığımız. Bu anlatışı gerçekleştirirken neleri kullandığımız. Mektup, günlük, şiir, gazete kupürü gibi parçalar yazarın masasının üstünde duruyor daima. An geliyor ve kelimelerden daha iyi anlatan parçayı oraya yerleştiriyor. Bu noktada yazar, yazdığı metinde yeni, daha önce kimsenin yazmadığı, kimsenin duymadığı o müziği önce kendisine, ardından okura sunuyor. Hasan Ali Toptaş, Harfler ve Notalar’ı şöyle bitirmişti, hiç unutmam: “Zaten, bir cümle yazmak aynı zamanda beste yapmak değil midir?”

Arkadaşınız da olsa yazdığınız metni eleştirmekten çekinmemeli. Bu konuda karşınızdaki insana darılıp gücenmeyeceksiniz.

Yazarın bestesi, romanı oluşturan parçaları yan yana getirebilmekte. Duyulmayı duyulan kılmak parmaklarının uçlarında. Anlaşılsın ya da anlaşılmasın, yazar o müziği duyduysa, o atmosferi yaşadıysa ne mutlu ona.

‘DEVAM ETMEK, HER ŞEY, SİZİN ELİNİZDE’

Dergicilik kültüründen gelme bir yazarısınız. Buradan bakınca dergilerden kitaplara giden süreç hakkında neler söylemek istersiniz?

Bu kültürde yan yana yürüdüğünüz insanlar çok önemli diye düşünüyorum. Ne mutlu ki bana pişmanlık yaşamadım. Arkadaşınız da olsa yazdığınız metni eleştirmekten çekinmemeli. Bu konuda karşınızdaki insana darılıp gücenmeyeceksiniz. Eleştiriyi dikkate alacaksınız. Gelen eleştiriler ağır olabilir, üzülebilirsiniz fakat bu sizi hep daha fazlası için çalışmaya sevk edecektir. Yazmak heves değilse. Gönderilen öykü ne kadar reddedilirse reddedilsin her seferinde göremediğiniz bir noktayı görebilirsiniz. Gün gelir, derginin kapağında adınızı görürsünüz. Cesaretlendirir. Umut olur. Usul usul okurun radarına girmiş bulunursunuz artık. Devam etmek, her şey, sizin elinizde.

Şu sıra yeni bir çalışmanız var mı?

Evet, var. Ay Işığında Sancı’yı elime aldığım gün dinlenmeyi bırakıp ilk çıktığı yazıcıdan aldım. O heyecanı özlemişim.

Fuat Sevimay: Yeteneksizlik, ambalajı içinde marifet gibi dolaniyor

Fuat Sevimay'ın son kitabı "Benden'iz James Joyce" İthaki Yayınları tarafından yayımlandı. "Cehaletin üstüne gideceğiz ama şartları gereği cahil bırakılmış insanlarla kavga ederek değil. Cehaleti arsızca kullanan ve işine öylesi geldiği için körükleyen insan müsveddelerine karşı vermeliyiz kavgayı" diyen Sevimay ile kitabını, tüketim toplumunu ve modern edebiyatı konuştuk.

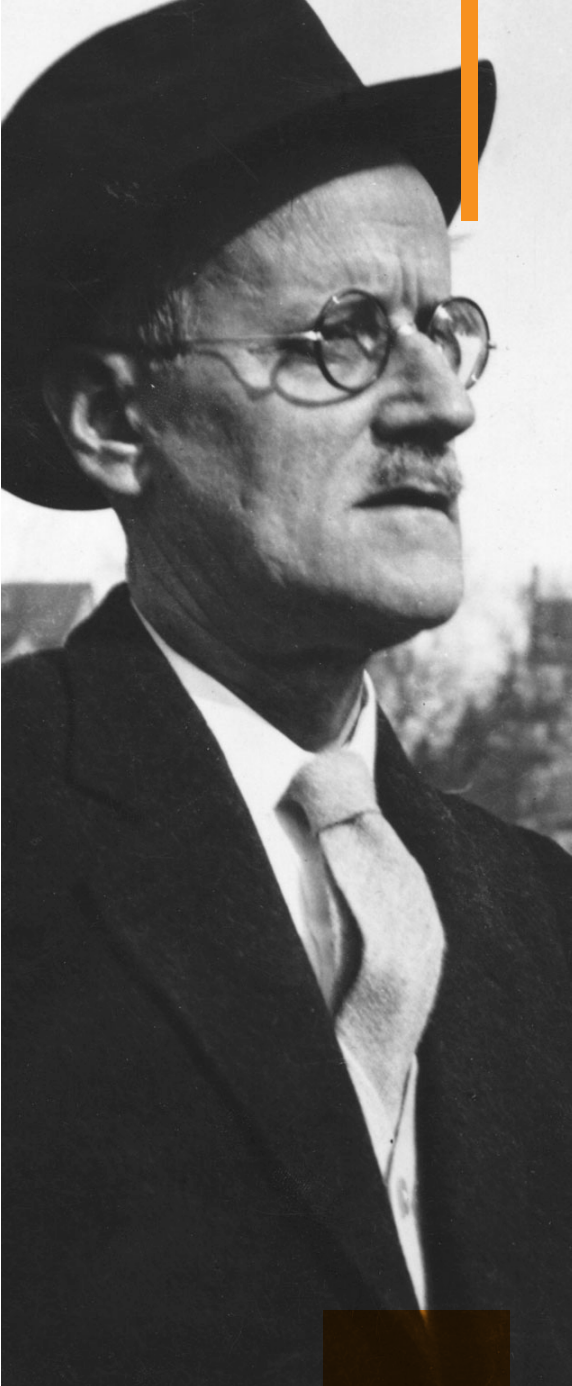
gülşen işeri

Aynalı, Kapalı Çarşı ve Anarşik kitaplarının yazarı Fuat Sevimay *Benden'iz James Joyce* kitabıyla okuru enteresan bir kurgunun içine sürüklüyor. İthaki Yayınları etiketiyle raflardaki yerini alan kitap okura farklı bir bakış açısı sunuyor.

1882 ve 1941 yılları arasında yaşamış İrlandalı yazar, şair, öğretmen ve edebiyat eleştirmeni James Joyce'un hayatı, Sevimay'ın kaleminden, ilginç bir kurguyla okurlarla buluştu. *Benden'iz James Joyce*'da, James Joyce kitaplarının aynı zamanda da çevirmeni olan Sevimay ve Joyce, 2013 yılının İstanbul'unda karşılaşılıyor ve ortaya 'yazarın çevirmene, çevirmenin okura, okurun kitaba dönüştüğü bir şey' çıkıyor. Hem de konuyu 2013 yılının Gezi eylemlerine getirerek... Edebiyat eleştirisinden varoluşçuluğa, halk edebiyatından modern edebiyata kadar uzun soluklu bir okuma sizi bekliyor.

Benden'iz James Joyce'da pek çok edebiyatçıya dokunan Fuat Sevimay ile İthaki Yayınları'ndan çıkan kitap için bir araya geldik. Edebiyattan, sanattan ve hayattan konuştuk...

İlginç bir kurguyla, enteresan bir kitap okuduğumu söylemek isterim. James Joyce hikâyelerini bilen biri olarak ama bu kitapla bilmediğim yönlerini de öğrenerek akıp giden bir serüvenini de okumuş oldum. Öncelikle teşekkürler bizi yeniden buluşturduğunuz için. James Joyce'u İstanbul'a getirip okuru ilginç bir hikâyenin ortasına bıraktınız, neden?

Joyce ile artık vedalaşmam gerekiyordu ama bu kadar emek verip beslendiğim bir yazarla da kuru kuruya vedalaşmak istemedim.

Aslında biri Joyce ile ilgili, diğeri de bana özel iki sebebi vardı böyle bir kurgunun. Joyce ve benzeri bazı yazarların kaderi, çok değer verilmekle birlikte okunmamak yönünde geliyor. Oysa Joyce edebiyatının en büyük derdi halk ile sanatın ve sanatçının buluşması. Bu temas sağlanmadığı sürece, romanlar dar bir elitist çevrenin inisiyatifine terk edildikçe, yazılan çizilen hiçbir şeyin anlamı yok. Esasen kitapları, halkın ve gerçek okurun tartışması gerekiyor. Bunun için de şu, okunamaz-anlaşılamaz algısını kırmak gerekiyordu. Neden okunmasın? Neden anlaşılması zor olsun? Ulyses’de alt tarafı iki adam gün boyu dolanıyor. Anlaşılmayacak hiçbir şey yok. Bizim sadece bu adamların neden dolaştıklarına, neyi neden düşündüklerine biraz kafa yormamız gerekiyor. İşte alışık olmadığımız ve bizi biraz zorlayan şey de bu. O nedenle dedim ki Joyce gelsin kendi anlatsın derdi her neyse. Hamamda mı anlatır, meyhanede mi, sokakta mı orasını da kendi bilir.

Özel sebebi ise Joyce ile artık vedalaşmam gerekiyordu ama bu kadar emek verip beslendiğim bir yazarla da kuru kuruya vedalaşmak istemedim. Bir kadeh bir şeyler içip dostça ayrılmak güzel olur diye düşündüm ama hazır İstanbul’a gelmişken âşık oldu, kafasına göre takıldı, sokaklarda yat-tı kalktı. En sonunda Galata Kulesi’nden göğe doğru uğurladım kendisini. Galiba. Emin değilim.

Dönemini etkileyen bir yazarı yazmak, kaleme almak zor olmadı mı?

Gezi direnişi toplumun baskıya dur dediği, tarihin belleğine kazınmış müthiş bir dönemdi.

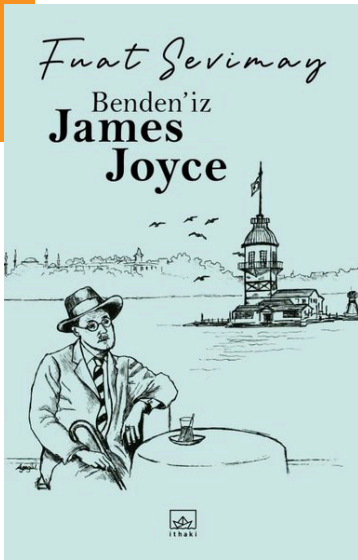
Hem çok zor hem de çok kolaydı. Kolaydı çünkü gerek yazdıklarından gerekse döneminde ettiği sözlerden yaptığım alıntılar, bizim günümüzde yaşadığımız olaylara gayet güzel denk geliyordu. O nedenle ne dediğini bildikten sonra, kendisinin yazım sürecinde bana bolca yardımcı olduğunu söyleyebilirim. Zor tarafına gelince, bu neyi, neden ve nasıl yazdığı meselesini okura sıkıcı bir havaya bürünmeden, didaktik olmadan aktarmam gerekiyordu. Onu da dipnotlarla, olayların arasına serpiştirerek yapmaya çalıştım. Çünkü Joyce'u hiç merak etmeyen okurun da romandan tat almasını istiyordum. Şu ana kadar gelen yorumlar hiç fena değil. Umarım becerebilmişimdir.

Ve tabii Gezi eylemlerinin tam da ortasına düşüyor James Joyce...

Yani gelebileceği en doğru zamana geliyor çünkü hayatı Britanya tacından İrlanda milliyetçiliğine, kilise baskısından edebi tahtlara varana dek her tür iktidar fikrine karşı çıkmakla geçmiş bir yazardan bahsediyoruz. Gezi direnişi de toplumun baskıya dur dediği, tarihin belleğine kazınmış müthiş bir dönemdi. Ve ne yazık ki halen üstüne çok az yazıp konuşabildik. Çünkü baskı devam ediyor. Ben kenarından kıyısından, Joyce eliyle hatırlatmaya çalıştım ve umarım edebiyatın, sanatın içinde çok daha fazlasıyla yer alır.

'İNSANIN İNSANI SÖMÜRÜSÜ DEVAM EDİYOR'

James Joyce nezdinde toplumsal eleştirilerden edebiyat eleştirisine kadar pek çok konuyu irdeleyorsunuz. Varoluşçuluktan tüketim toplumuna on yıllar evvelinden yazılan metinlerin

Bendeniz James Joyce, Fuat Sevimay, 512 syf., İthaki Yayınları, 2020.

Birincisi,
tüketmeyeceğiz.
İkincisi
cehaletin
üstüne
gideceğiz.

bugün de dünyada karşılığının hala devam ediyor olmasını yansıtmışsınız. Peki, bir yazar olarak sizi şaşırtıyor mu bu durum?

Kısmen üzüyor ama sanırım şaşırtmıyor çünkü insanın insanı (ve doğayı ve kentleri) sömürsü devam ediyor. Hatta bu sömürü, kapitalizm eliyle daha da kök salmış durumda. Aslında çok basit bir kavga bu. Benden sonrası tufan diyerek türlü çeşit arsızlığı ele almış insanlarla, geleceğe, toplumsal barışa, doğaya duyarlı insanlar arasında adı konmamış bir mücadele var. Seksen yıl önce de vardı. Ya birbirimizi tüketmeye devam edip sahte ve anlık mutluluklar peşinde koşacağız ya da bir durup, sakinleyip tüketmekten vazgeçeceğiz.

‘CEHALETİN ÜSTÜNE GİDECEĞİZ’

Dostoyevski Budala’da der ya, “Bu devir sıradan insanın en parlak zamanı. Duygusuzluğun, bilgisizliğin, tembelliğin, yeteneksizliğin, hazırda konmak isteyen bir kuşağın devridir” diye. Açıkçası bu ve buna benzer sözleri çok önemli yazarlardan, yıllar evvelinden okuduk. Az evvel sorduğum soruya paralel olarak günümüzde tam da Dostoyevski’nin söylediği durumu yaşıyoruz. Peki, ne yapacağız?

Aklımın erdiği kadarıyla iki şeyden başlamalıyız. Yine az önceki yanıtta devamla; birincisi, tüketmeyeceğiz. Sosyal medyaya “Ormanlar mahvoluyor” diye yazdıktan sonra dönüp Ayfon kampanyası incelemeyeceğiz. Kafedeki sohbetimizde “Kenti betona boğdular” deyip kapuçinomuzu yudumladıktan sonra, kentsel dönüşümde müteahhitten kaç metrekare koparırım diye veya konut kredisi düşmüş diye düşünüyorsak, samimiyetimizi sorgulayacağız.

İyi edebiyatın halkla buluşması gerek. Sırça köşklere konuşulan ağdalı edebiyatla benim pek işim olmaz.

İkincisi ve daha önemlisi, cehaletin üstüne gideceğiz. Ama şartları gereği cahil bırakılmış insanlarla kavga ederek değil. Cehaleti arsızca kullanan ve işine öyle geldiği için körükleyen insan müsveddelerine karşı vermeliyiz kavgayı. Zor olduğunu biliyorum ama uğraşmaya değer.

‘SIRÇA KÖŞKLERDEKİ AĞDALI EDEBİYATLA İŞİM OLMAZ’

Tabii pek çok önemli yazara göndermeler de var... Yusuf Atılgan, Oğuz Atay, Edgar Allan Poe, Ernest Hemingway... James Joyce, doku-narak ama izler bırakarak geçiyor her birinin yanından... Burada şunu sormak isterim, iyi edebiyat halka inen midir? Ağdalı edebiyat mı, kendini anlatan edebiyat mı?

Evet, iyi edebiyatın halkla buluşması gerek. Sırça köşklere konuşulan ağdalı edebiyatla benim pek işim olmaz. Burada ucuz işlerden de bahsetmiyorum, yanlış anlaşılmasın. Halkın, okurun da kof işleri sanat zannetmek yerine gayret göstermesi gerek ve bu buluşmanın yolu, emin olun ki açık. Ezcümle, dar anlamda edebiyatın, geniş anlamda sanatın işlevi; halkın veya okurun algısını genişletmek, sorgu alanı açmaktır ki bu yolla hayatlarımızı da sorgulayalım. Dolayısıyla ne soru sordurmeyen, sulu zırtlak, popüler işler sanattır ne de halkı umursamayan, tepeden bakan işlerin bize faydası var. İyi edebiyatın belirleyicisi de bu bana kalırsa. Algı ve sorgu meselesi.

Tam da dediğiniz gibi. Günümüzde belli bir kaygıyla yazmaya başladık, entelektüel birikimimiz, anlaşılmayan cümlelerle ki anlaşılmamak “bu iyi bir şey söylüyor”a kadar geldi. “Halkçı” anlayışın olmadığını düşünüyorum.

“
Halkçılık uzun
uzadıya tartışılacak
bir konu.
Orada da
popülizmin
mayınlı tarlası
bizi bekliyor.

**Yeteneksizliğimizi imajla satıyoruz. Ta-
bii burada da “halkçılık” tartışılır... Ne
dersiniz?**

Halkçılık uzun uzadıya tartışılacak bir konu. Orada da popülizmin mayınlı tarlası bizi bekliyor. Ama diğer söylediğiniz daha önemli. Evet, yeteneksizlik, ambalajı içinde marifet gibi dolanıyor. Oysa bizim okur vasfıyla odaklanmamız gereken bir tek şey var; öz. Metin (veya yazar) özünde ne söylüyor, yazarın niyeti ne? Bana bakın, ben ne kadar şahaneyim diye ortalığı yıkar-ken, özünde hiçbir derdi olmayan ve bunu ağdalı, anlaşılmaz, kasvetli cümlelerle ko-taran birisiyle mi muhatapsınız, bırakın gitsin. Öte yanda iyi yazar, gündelik hayatı yakalayandır kanımca ve o hayatın içinden süzülenlere hepimiz dahiliz. O halde halk, kendine dair bir şey gördüğünde neden okumasın? Pekâlâ okur, düşünür, tartışır. İşte o zaman Joyce’un da dilediği şekliyle halk ve sanat buluşur.

**Jean-Paul Sartre’in Bulantı’sı 1938’de yazılmış. Şimdi okuduğumuzda özün-
de hiçbir şey kaybetmemiş. Ya da Edgar
Allan Poe’nun “En korkunç canavarlar,
ruhlarımızda gizlenenlerdir” sözü... Ya
da Kuzgun şiiri diyelim... Yeni modern
edebiyata bakışınızı merak ediyorum,
nasıl yorumlarsınız?**

Burada modernist edebiyatla modern/çağ-
daş edebiyatın ayrımını yapmamız gerekir
belki. Modernist edebiyat, daha önce de-
ğindiğim sorgu/algı meselesinin kapısını
araladığı için harikadır bence ve bu neden-
le andığımız, modernist üslupla yazılmış

Geçmiş, özlem duyulacak değil de anlaşılacak bir şey olarak görmeli. Felç halinin topluma sirayet etmesi en kötüsü.

metinler her daim tazeliğini korur. Joyce metinleri de böyledir. Modern, günümüzde yazılan edebi eserlere gelince; elbette çok sıkı eserler de çıkıyor, kof, gelip geçici kitaplar da okuyoruz. Bugün üretilen romanların değerini bulması, mevcut kalabalığın içinden sıyrılıp geleceğe kalması için belki biraz daha beklememiz gerekir. Yoksa eminim ki şu anda da bir Saatleri Ayarlama Enstitüsü veya Berci Kristin Masalları ya da Tutunamayanlar yazılıyordur. Zaman gösterecek.

Çevirmen ve yazar olarak geçmişe duyulan özlem mi sizinki? Okudukça başka anlamlar da çıkardım kitaptan, edebiyatın yanı sıra tarih ve sosyoloji de var. Kentlerin yok olması, kentlerin insanı yutması ve “felç” fiziki bir şey değil aslında, toplumsal bir hastalık... Bu hastalıktan nasıl kurtuluruz?

Geçmiş, özlem duyulacak değil de anlaşılacak bir şey olarak görmeli. Felç halinin topluma sirayet etmesi en kötüsü. Korkunç şeyler oluyor ve üç gün sonra unuttuyor, unutturuluyoruz. Adalet yerlerde sürünüyor ama Survivor izliyoruz. Eğitimin altı oyulmuş durumda ama biz Trump'ın tweetlerini tartışıyoruz. “Okur işe girerim, evlenir emekli olurum, yazlık alıp sonra ölürüm” hikayesini kendimize hayat diye biçtiyse felç başlamış demektir. Oysa günümüze, anımıza bakmalıyız. Bu korkunç sarmaldan çıkmak için ne yapıyoruz? Hayatımızı sorguluyor muyuz, yoksa otuz altı ay taksitle alacağımız arabanın bizi mutlu etmesini mi bekliyoruz? Dur! Otuz altı ay felç olacaksın. Benim bilebildiğim tek yol var. Hayır, devrim değil. Tüketmemek. Daha az tüketmeye başladığımız anda felç hali bizden, toplumdan ayrılıp kapitalizmin, sömürü düzeninin kucağına geçecek. Sonrasını onlar düşünsün.

Dünyayı kurtaracak büyük bir olay, kahraman falan beklememeliyiz. Pandemi öncesi ya da sonrası, insan eğrisiyle doğrusuyla yine aynı.

Son aylarda yaşadığımız ve dünyanın da aynı dertten muzdarip olduğu pandemi sürecinde yine evrensel bir hikâye okuyoruz. Siyasi, kültürel, insanın insana yaptığı kötülük ekseninde dünyayı kurtaracak olanı sormak isterim son olarak?

Dünyayı kurtaracak büyük bir olay, kahraman falan beklememeliyiz. Pandemi öncesi ya da sonrası, insan eğrisiyle doğrusuyla yine aynı. Bir değişim talep ediyorsak kendi hayatlarımızdan başlamalıyız. Cebimizdeki kredi kartlarını yok edebiliyor muyuz? Emin olun o zaman bir şeyler değişir. Pet şişede su içmekten vazgeçebiliyor muyuz? Tamam, iyi bir şey yaptık. İnsanlar çok kötü diye kabuğa çekilmek yerine, konuşmaya, selamlaşmaya, tartışmaya başlıyor muyuz? Yazar vasfıyla, yazar bunalımlarını, düşüncelere dalmamızı, buğulu anlarımızı yazmayı bırakıp, kamyoncuların, inşaat işçilerinin, Anadolu'daki kız çocuklarının, mevsimlik işçilerin, kısacası bize kim nereden dokunuyorsa bu insanların hikayelerinin peşine düşüyor muyuz? O zaman edebiyat bir işe yarar kırımca. İşte o zaman, dünyayı kurtarmak değilse de iyiliğe, anlamaya, uzlaşmaya alan açmış oluruz.

Serkan Gezmen: Ben kitabı olan bir okurum...

Serkan Gezmen'in ilk öykü kitabı, 'Bir Kalem Kuş Olmuş', NotaBene Yayınları tarafından yayımlandı. Gezmen, "Okurun anlam arayışından beslenmek, matematiği çözmek, tiraja bakmak demek. Bunu duyarsızlık, görmezden gelme olarak değerlendirmemeli. Ben kitabı olan bir okurum. Okurken yazarın varlığı ve anlam arayışı üzerine düşünürüm" dedi.

tuğba gürbüz

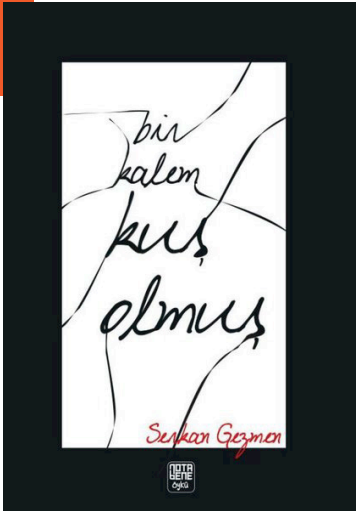

Bir Kalem Kuş Olmuş', Serkan Gezmen'in ilk öykü kitabı. NotaBene Yayınları'ndan çıkan kitap iki bölümden oluşuyor: Nihayetsiz Öyküler ve Soğukmuş.

'Bir Kalem Kuş Olmuş', Serkan Gezmen'in ilk öykü kitabı. NotaBene Yayınları'ndan çıkan kitap iki bölümden oluşuyor: Nihayetsiz Öyküler ve Soğukmuş. İnce bir kitap, 65 sayfa. Dil yalın, sade, bir o kadar da yoğun. Betimlemeden yana zengin bir anlatım tutumunu benimsemiş Gezmen. Realistler gibi bire bir mekânı anlatmak, tanımlamak, öykü kahramanlarıyla ilişkisini kurmaktan ibaret bir tür fotoğraflama, belgeleme değil yaptığı. Daha ziyade mekândan seçtiği nesnelere, öykü kişilerinin durumlarını ya da eylemlerini niteleyerek anlatıyı zenginleştirmeyi tercih etmiş. Serkan Gezmen ile Virginia Woolf'un "Şiir olmayan bir şey niçin edebiyata girsin?" sorusunu hatırlatan, dilin gücüne yaslanan, ifadeyi iletmenin estetik yollarını arayan çağdaş öykülerinin ortaya çıkış hikâyelerini, öyküye ve şiire bakışını konuştuk.

Noksan Karbon (2016 Heterotopya Yayınları) ilk kitabınız. Bir şiir kitabı. Ardından Bir Kalem Kuş Olmuş adlı öykü kitabı ile okur karşısına çıktınız. Nasıl başladı bu yolculuk? Şiir ve öykü her daim el ele mi ilerledi? İki kitabın ardından bu yolculuk sizce nereye evriliyor?

Şiir bir tür olarak vardır. Öykü, roman, deneme gibi. Tür olarak varlığı kolaycılığı beslese de kemiğe dayanma hali ve oradan çıkan ses diğer türlerden çıkan sesleri besler. Doyurmaz. Doyurunca yüzde bir ekşilik fark edilir. Terlemek, ter kokmak bir olaydır. Yani gözeneklerinden sıvılar çıkar, herkesin birbirinden farklıdır terleme mesaisi, koşarsın terlemezsin, kumanda ya uzanırken duş almayı düşünürsün. Kendini bilirsin yani. Ben kağıda ya da ekrana düşecek kelimeleri düşündüğünde terlemeye başlayan-

Bir Kalem Kuş Olmuş, Serkan Gezmen, 70 syf., Nota Bene Yayınları, 2019.

lardanım sanırım. Kemiğe dayandığında yazıyorum. Keşke mutluluktan, yazmaya vakit kalmasa. Eğer üçüncü kitabım olacaksa bu çocuk kitabı olsun isterim.

Belli ki şiirden gelme bir aşinalıkla, alışkanlıkla imgeler, görüntüler ve duygularla inşa ediyorsunuz öykü evreninizi? Şiir nasıl besler öykücüyü?

Bu durumu anlatmayı deneyeyim: İlk öykümü korkumu aşmak için yazdım. Dün vardım ve bende bilmediğim, anlamlandıramadığım duygularla boğuşarak dünü doldurdum. Kalem ele aldım. Yazmaya başladım. Zaman bitti. Uyundu. Uyanıldı. Fizik işledi. Mesai yapıldı. Eve dönüldü. Kalem ele tekrar alındı. Ama el aynı el değil. Bakıyorsun, aynı eli görmeye çalışıyorsun. Hatta dünkü eli hayal ediyorsun fakat kendini buna ikna edemiyorsun. Çünkü insanda bir duygu aynı renk, aynı koku, aynı saydamlıkta ya da bulanıklıkta uzun süre barınamaz, diyorsun kendine. Böylece yazdıkların bal kabağına dönüşmeden kalemi elden bırakmalısın. Bir süre bu takıntıyla bir ileri iki geri yol döndüm. Sonra makale yazmaya başladığım bir dönem oldu, yüksek lisansta, oturup az önce yazdıklarımı hiç ama hiç sorgulamadan sayfalarca yazmaya başladım. İkinci sayfaya ömründe bir iki defa geçmiş, geçince de puntoyu küçültüp yine bire indiren ben on, yirmi, otuz sayfa yazmaya başlayınca kendimde bir tuhaflik fark ettim. Edebiyatta ellerime baktığım kadar makalede, akademide bakmıyordum. O sıkıntıyla oturdum ve ilk öyküm Bir Kalem Kuş Olmuş'u yazdım. Güya o öykünün devamı olacaktı. Yani her beş yılda bir dönüp belirli bir ana bakacaktım. Zirveden, şimdi-

İlk öykümü korkumu aşmak için yazdım. Dün vardım ve bende bilmediğim, anlamlandıramadığım duygularla boğuşarak dünü doldurdum.

Okurun anlam arayışından beslenmek, matematiği çözmek, tiraja bakmak demek.

ki andan başladım. Devamı gelmedi. Diyeceğim o ki şiir olmasaydı hayatımdaki, yanımda taşımadığım, fotoğrafları çekemezdim.

‘KENDİMİ DAHA YAKINDAN TANIMAK İÇİN OKURUM’

Dil özenli ve tutumlu. Uzun uzun anlatmak yerine kısa, öz cümlelerle gösteriyorsunuz. Kelimeler aracılığıyla inşa ettiğiniz görsellik tastamam görünüyor. Bununla beraber metnin kapalı yapısı, olay örgüsünü, kahramanların eylemliliğini, değişimini bütünüyle kavramanın önünde engel teşkil ediyor. Yazarken ve yayımlatırken okurun varlığı ve anlam arayışı üzerine düşünür müsünüz? Bu konuda neler söylemek istersiniz?

Okur? Tersten yazayım bakalım nasıl duracak, “okurken ve anlamlandırırken yazarın varlığı ve anlam arayışı üzerine düşünür müsünüz?” Çokça okunmak için yazılır düşüncesi içinde debeleniriz. Aksini söylemek hem yazarı hem okuru rahatsız eder. Yazan sensin, sen başla. Ben okurum bana meydan boş. Okurun anlam arayışından beslenmek, matematiği çözmek, tiraja bakmak demek. Bunu duyarsızlık, görmezden gelme olarak değerlendirmemeli. Ben kitabı olan bir okurum. Okurken yazarın varlığı ve anlam arayışı üzerine düşünürüm. Aslında düşündüğüm için okurum.

Kendimi daha yakından tanımak için okurum. İtiraz hakkımı kullanmak, beğenimi dillendirmek için okurum. Onarmak, yıkmak için okurum. Uykuya dalmak için okurum. Keşke uykuya dalmak için okuduğum kitap uykumu kaçırsa diye okurum. Okumadığım, sahaflarda dahi bulamadığım bir kitabı, bulana dek okurum. Abi ben de öykü, şiir yazmak istiyorum, şöyle şöyle olacak, diyecek birini dinle-

mek için okurum. Okur ne için okuyor, okur? Derdi ne? İmza günümde tüm okurlar derneği bir okuru temsili olarak imza gününe göndermedi. Yazar biliyoruz durmadan boyadığımız bir duvar. Okur kim bukalemun?

“Nihayetsiz Öyküler” kitabın omurgasını oluşturan uzun ve bölümlü bir öykü. Öykünün hikâyesini sorsam...

Sanırım söyleşinin en can alıcı sorusu bu, benim için. Büyük Yabancı yüzünden oldu her şey. Sonra Yas Günlüğü vardı. Büyük Yabancı'nın ardından Asabiyeci. Dürremant. Cemil Kavukçu. Ahmet Aslan. Babilok. Volor Molor. İkizler. Yakutiler. Hatta Nihayetsiz Öyküler'i yazdığım dönem hayatımdaki en özel dönem diyebilirim. Bu dönemi günlüğe dönüştürdüm.

Öykünün hikayesi, bana annemin anlattığı ve benim görüp duyduklarımın ibarettir. O öyküyü anlatabileceğim bir coğrafya vardı. Oradan başladım anlatmaya. Anlatmaya başladığım coğrafyada yaşamıyordum anlatırken. Yani anlatıcı İç Anadolu'da yaşıyordu, karakterler Akdeniz'de, coğrafya Karadeniz'de. Uykudan uyanıp uyanıp gece yarısı kendimin ayırına varmadan okuduğum kitaplarım boş yerlerine, not defterine düştüğüm notlardan çıktı ortaya. Erlend Loe, Roland Barthes, özellikle Yas Günlüğü günlüğüm oldu. Annem kulağıma fısıldadı, ben uykudan uyanıp yazdım. Karakterleri, mekanı ve olayı kendi kıyıma taşıdım. Çok ilginçtir, Nihayetsiz Öyküler'i yazarken öykü canlandı, yaşamımda karşılık bulmaya başladı. Bundan, yazdıklarımın yaşamıma sinmeye başlamasından, açıkçası delirmekten, kafam-

Öykünün hikayesi, bana annemin anlattığı ve benim görüp duyduklarımın ibarettir. O öyküyü anlatabileceğim bir coğrafya vardı. Oradan başladım anlatmaya.

Gerçekten hoşlanmıyorum. Rüya, başımın tacı. Bir keresinde rüyamda bağışlanmıştım.

dan gelen kokudan rahatsız olmaya başladım. Hiç bitmeyecek sanmıştım bu öykü. Keşke yazmadan kafamda taşıyabilseydim.

Gerçek, rüya, olan ve hatırlanan, rüyanın ve gerçeğin içinden sıyrılan ve hatırlama yoluyla yeniden yaratılan, bunların hepsi aklınıza takılan meseleler gibi... Ne dersiniz?

Gerçekten hoşlanmıyorum. Rüya, başımın tacı. Bir keresinde rüyamda bağışlanmıştım. Uyanıp uykudayken verdiğim sözleri anımsadım. Bu rüyayı unutmayacağım, hatırlamayacağım da, demiştim rüyamda.

Kitapta, Hulki Aktunç'tan, Memet Baydur'dan, Sema Kaygusuz'dan epigraflar var. Sizi besleyen, sarsan, yazı masasına çağıran, başucu yazarlarınız kimler?

Bu saydığınız yazarları okurken istemsizce elim kaleme gidiyor. Başucu yazarlarım var. Ama bu yazarlar bir ömür beni dönüştürecek yazarlardan.

Yavaş yavaş normalleşmeye başlasak da aylardır ev içlerine sığmaya, korkuyu, kaygıyı yatıştırmaya, hayatlarımızın nereye gittiğine bakmaya çalışıyoruz. Sizin karantina günleriniz nasıl geçti? Yeni verimlere vesile oldu mu?

Masal. Kızım. Şimdi 17 aylık. Onunla geçti günlerim. Yürümeye başladı. İtiraz etmeye başladı. Onunla hayata başladığım her gün verimli bir gün oldu benim için.

Fırat Yaşıa: Tarihçiler kahramanlar kadar sıradan insanları da anlamaya cüret etmeli!

Fırat Yaşıa'nın derlediği, Koç Üniversitesi Yayınları'ndan çıkan 'İmparatorluğun Öteki Yüzleri' okurla buluştu. Yaşıa ile tarih yazıcılığı ve 'sıradan' insanlar üzerine konuştuk.

hakan güngör

Osmanlı sosyal tarih çalışmalarının temel kaynaklarının başında kadı sicilleri gelir ve bu kaynaklarla ilgilenenler ister istemez sıradan insanların hayatlarına dair ilginç hikâyelere şahitlik eder.

Tarihçilerin büyük bölümü uzun yıllar boyunca “sıradan” insanlarla ilgilenmedi. Öyle ki, tarih “kahramanların”, “hainlerin”, komutanların, hükümdarların perspektifinden anlatıldı. Ancak tarih bunlardan ibaret değil ve reayanın bir özne olarak tarih kitaplarında görünmesi konusunda artık önemli adımlar atılıyor. Böyle olunca gündelik hayata, adalet mekanizmasına, sarayın görkemli ışıltısının dışında kalan yaşantılara ve “tuhaf” vakalara daha yakından bakma olanağı bulabiliyoruz. Fırat Yaşa'nın derlediği, Koç Üniversitesi Yayınları'ndan çıkan “İmparatorluğun Öteki Yüzleri” kitabı tam da bunu yapıyor. Romantik tarih yazıcılığından zihinde kalanlarla gerçekte ve gündelik hayatta olup bitenleri kıyaslama imkânı bulduğumuz “İmparatorluğun Öteki Yüzleri”ni Fırat Yaşa'yla konuştuk.

Tarihteki “sıradan” insanları anlatmaya nasıl karar verdiniz?

Osmanlı sosyal tarih çalışmalarının temel kaynaklarının başında kadı sicilleri gelir ve bu kaynaklarla ilgilenenler ister istemez sıradan insanların hayatlarına dair ilginç hikâyelere şahitlik eder. Öğrendiklerini aktarma ve paylaşma isteği her araştırmacı için kaçınılmazdır. Ben de kadı sicillerinde keşfettiğim sıradan insanların bazen dramatik bazense şaşırtıcı hikâyelerini Bursa Uludağ Üniversitesi'ndeki ofisinde ziyaret ettiğim Zeynep Dörtok Abacı ile paylaşıyordum. Bir araya geldiğimizde bu vergi mükelleflerinin sıra dışı hayatları üzerine sohbetlerimiz derinleşti. Sonra zincire yeni halkalar eklendi ve kitabın mevcut yazar kadrosuna ulaşıldı.

İmparatorluğun Öteki Yüzleri: Toplumsal Hiyerarşi ve Düzen Karşısında Sıradan Hayatlar, Fırat Yaşa, 320 syf., Koç Üniversitesi Yayınları, 2020.

Tarihi yapanların “büyük kişiler” olduğu algısından hareketle sıradan insanlar sayısal veri olmaktan öteye gidemedi.

Öncelikle tasarladığım projeyi ruhuna uygun biçimde akademik anlamda merkezdekilerden ziyade Anadolu’nun çeşitli üniversitelerinde çalışan meslektaşlarımla paylaştım. Yığınla belge kullanmak yerine az belgeyle detaylı sorgulama ve yoğun betimleme yöntemiyle metodolojik açıdan farklılık oluşturmak istedik. Bu çalışmada sıradan insanlar (aslında beklenmedik biçimde olağandışı, hatta bazen marjinal profiller) kurgu, kimlik ve kavramlar üzerinden inşa edilmeliydi. Nitekim tasarladığım gibi de oldu. Heyecanla karşılanan projeye Suraiya Faroqhi de dahil olarak muazzam bir takdim yazısı kaleme aldı. Büyük ilgiyle karşılanan kitap şimdi de yine aynı yayınevi tarafından yurtdışında İngilizce basıma hazırlanıyor.

Tarihi “kahramanlar”, “hainler”, efsanevi karakterler üzerinden dinliyoruz. Ancak halkın tarihini yazmak konusunda çok gerilerdeyiz. Bu durumun sebebi sizce nedir?

Osmanlı tarih yazıcılığında klasikleşen anlatıların pek çoğunda esasen nüfusun büyük bir kısmına karşılık gelen, asli üretici ve vergi veren unsurlar olan “sıradan insanlar” tamamen pasif özneler gibi ele alındı. Tarihi yapanların “büyük kişiler” olduğu algısından hareketle sıradan insanlar sayısal veri olmaktan öteye gidemedi ve teleskobik bir yaklaşımla büyük resme odaklananlar için “küçük dünyalar” muğlaklaştı. Halbuki 1970’lerin Avrupa’sında bu tür çalışmalar ateşli tartışmaların gündemindeydi. Mikro tarih Carlo Ginzburg’un “Peynir ve Kurtlar” kitabıyla büyük bir yol kat etti. “İstisnai olarak normal” kategorisine giren kişilerin ne tür bir metodoloji ile ele alınması gerektiği tartışılır hale geldi. Bu durum aslında tarihin demokratikleşmesi bağlamında aşağıdan tarih yazma girişimlerini araştırmacıların gündemine soktu.

Osmanlı toplumuna ilişkin çalışmalarda kaynakların niteliğinden ziyade tarihçilerin eğilimleri dolayısıyla “toplum” genellikle devletin gözünden kurgulanmaktadır.

Osmanlı toplumunda sıradan insanların küçük dünyalarını, gündelik hayatlarını, korkularını, bireysel eylemlerini, işledikleri suçları, beklenti ve zihniyetlerini ortaya koymak, yazılı kültüre görece erken geçen Avrupa toplumlarındakiyle karşılaştırıldığında çok daha güç. Bu güçlük büyük ölçüde şifahi kültür özelliklerini koruyan, okuma yazma oranının düşük olduğu Osmanlı toplumunda, sıradan insanların hayatları hakkında bilgi edinebileceğimiz kaynakların (hatırât, günlük, seyahatnâme, mektup gibi) sınırlılığı ve daha ziyade devlet merkezli olmasıyla bağlantılı. Dolayısıyla grup ya da kişilerle ilgili bilgi ve verileri süreklilik içinde takip etmek bir hayli zor. Fakat bu sınırlılıklar biz tarihçileri büyük kişiler ya da kahramanlar kadar önemli sıradan insanların dünyasını ve zihniyetlerini anlamaya cüret etmekten alıkoymamalıdır.

Osmanlı’da sıradan insanların hayatı nasıl yaşadığına, nelerle meşgul olduklarına ne kadar hâkimiz? Kitap bu konuda ciddi bir boşluğu da dolduruyor.

Osmanlı toplumuna ilişkin çalışmalarda kaynakların niteliğinden ziyade tarihçilerin eğilimleri dolayısıyla “toplum” genellikle devletin gözünden kurgulanmaktadır. Bu kitap tam tersi bir yaklaşımla toplumu, hatta bireyi merkeze koyarak bakış açısı itibariyle bir eksen kayması önermekte. Elbette burada kastedilen devlet ile toplum arasında doğrudan bir karşıtlık ya da gerilim değil, toplum ile devlet etkileşimidir.

Ancak sıradan insanların dünyasına dair bildiklerimiz oldukça sınırlı. Sözelimi bir sorun patlak vermediği sürece Osmanlı köylüsünü mahkeme kayıtlarında görmek çok da mümkün değil. Bu yüzden “İmparatorluğun Öteki Yüzleri”nde

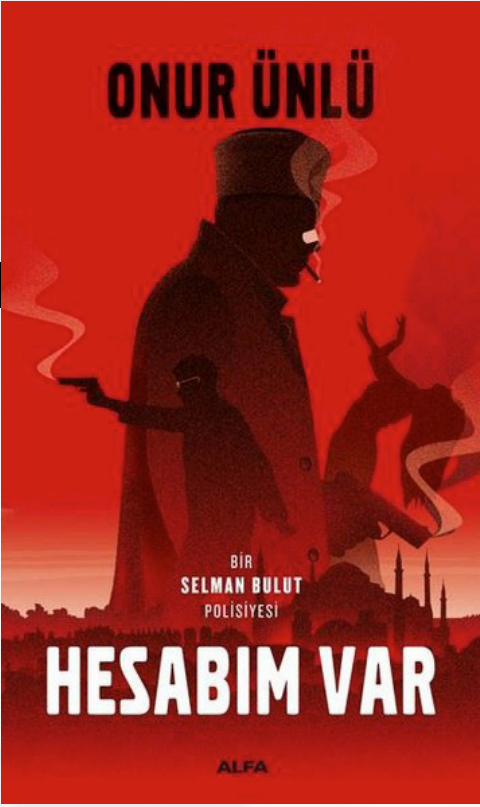
Osmanlı tarih yazıcılığında sıradan kadınların hikâyeleri bundan otuz yıl öncesine kadar araştırmacıların ilgisini pek çekmiyordu.

sınırları zorlayarak söz konusu reayadan kişileri görünür kılmayı amaçladık. Küçük insanların -aslında toplumsal piramitte tabanı ve çoğunluğu oluşturan- küçük dünyalarını anlama girişimlerine, aşağıdan bir bakışla az da olsa katkı sağlamayı umduk.

Son olarak kadınların tarihteki temsilini ve görünürlüğünü sormak isterim. Sarayda olmayan kadınlar ne zaman tarihin konusu olabildi?

Osmanlı tarih yazıcılığında sıradan kadınların hikâyeleri bundan otuz yıl öncesine kadar araştırmacıların ilgisini pek çekmiyordu. Avrupa'da 1970'li yıllarda çeşitli akım ve ekoller tarih, teoloji, psikoloji, sosyoloji, felsefe gibi disiplinleri etkiledi. Kadın hareketleri ve feminizm ile birlikte toplumsal cinsiyet çalışmaları da bundan nasibini aldı.

Osmanlı tarih literatüründe kadın çalışmalarının odağında sizin de belirttiğiniz gibi öncelikle padişahın ailevi yaşantısını sürdürdüğü harem vardı. Türk tarihçilerden ziyade yabancı araştırmacıların ilgi odağı haline gelen Osmanlı haremi üzerinden sultan kızları, valide sultanlar, hasekiler, cariyeler ve onların eğitimleri ile iktidara yakın olmak için verdikleri mücadeleler ele alındı. Zamanla toplumsal cinsiyet çalışmaları iktidar ve yüksek kültürün üyesi kadınlardan halktan kadınlara doğru kaydı. "İmparatorluğun Öteki Yüzleri"nde "sıradan" kadınların da hikâyeleri yer alıyor.

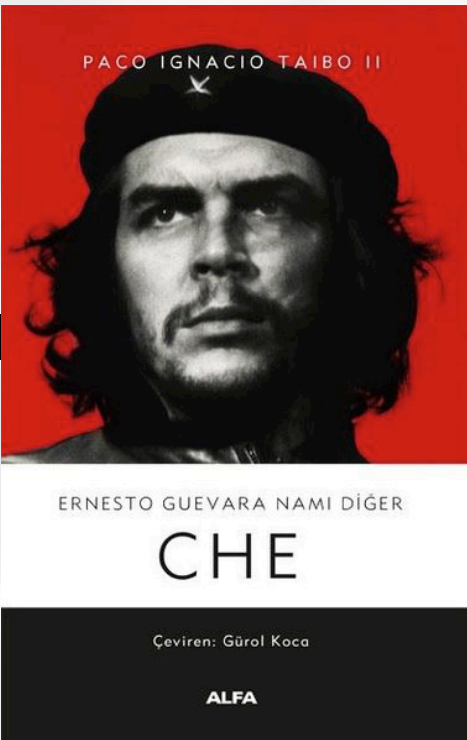
Hesabım Var

Yazar: **Onur Ünlü**
Yayınevi: **Alfa Yayıncılık**
Sayfa Sayısı: **352**

Kesekli Tarla

Yazar: **Figen Şakacı**
Yayınevi: **İletişim Yayınları**
Sayfa Sayısı: **163**

Ernesto Guevara Nam-ı Diğer Che

Yazar: **Paco Ignacio Taibo II**
Çevirmen: **Gürol Koca**
Yayınevi: **Alfa Yayıncılık**
Sayfa Sayısı: **856**

Çeviren: Gürol Koca

ALFA

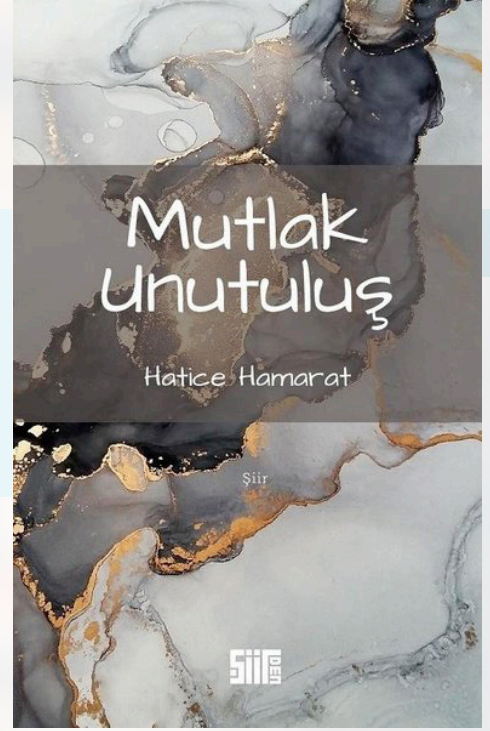

**Dersim
Alexanderplatz**

Yazar: İmran Ayata
Çevirmen: Vanina Kutelas
Yayınevi: İletişim Yayınları
Sayfa Sayısı: 265

Mutlak Unutuluş

Yazar: Hatice Hamarat
Yayınevi: Şiirden Yayınları
Sayfa Sayısı: 88

Wilhelm Schmid

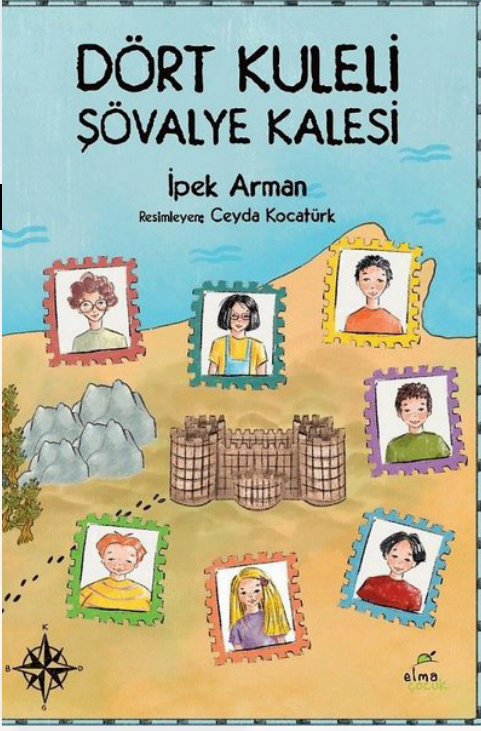
**Dokunmanın
Gücü Üzerine**

İletişim

**Dokunmanın Gücü
Üzerine**

Yazar: Wilhelm Schmid
Çevirmen: Tanıl Bora
Yayınevi: İletişim Yayınları
Sayfa Sayısı: 57

Dört Kuleli Şövalye Kalesi

Yazar: İpek Arman
Yayınevi: Elma Yayınevi
Sayfa Sayısı: 64

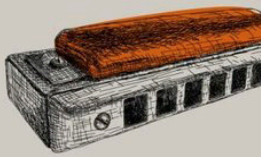
Maya Mitolojisi

Yazar: Lewis Spence
Yayınevi: Karakarga Yayınları
Çevirmen: Ayla Meltem Görgün
Sayfa Sayısı: 152

MAYA MITOLOJİSİ

LEWIS SPENCE

Kaan Koç

Ağız

Ağız

Yazar: Kaan Koç
Yayınevi: İthaki Yayınları
Sayfa Sayısı: 120